

Ediția nr. 4
Iulie 2011

ME

GGA

MOLDOVA ECONOMIC GROWTH ANALYSIS
ANALIZA CREȘTERII ECONOMICE ÎN MOLDOVA

Autori:

Ana Popa, coordonator

Valeriu Prohnitchi

Alex Oprunenco

Adrian Lupusor

Elena Culiuc

Dumitru Budianschi

CZU 338(478)
M 87

Acest raport a fost publicat cu suportul financiar acordat de Fundația Konrad Adenauer.

Konrad
Adenauer
Stiftung

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

MEGA : Moldova Economic Growth Analysis = Analiza Creșterii Economice în Moldova /
aut.: Ana Popa (coord.), Valeriu Prohnițchi, Alex Oprunenco [et al.] / Centru Analitic Independent “Expert Grup”. –
Ch. : “Bons Offices” SRL, 2011. – ISBN 978-9975-80-302-1.

Nr 4. – 2011. – 64 p. – Tit. paral.: lb. rom., engl.
ISBN 978-9975-80-499-8.
170 ex.

Coperta: Simion Coadă
Design: Mihai Sava

Acest raport a fost tradus din limba engleză. În caz de eventuale inexactități sau erori, versiunea engleză va fi considerată cea corectă.

Notă: Afirmările din acest studiu reflectă doar opinia autorilor și nu corespund în mod necesar cu opinia organizației finanțatoare sau altor organizații publice sau private menționate.

ISBN 978-9975-80-302-1
ISBN 978-9975-80-499-8

Cuprins

Mesajele-cheie ale acestei ediții	6
Indicatori Statistici	8
Sumar	9
1. Guvernanța economică.....	13
Sarcina dificilă a reformelor: munca lui Sisif?	13
Proгноză.....	14
Recomandări de politici.....	15
2. Mediul de afaceri	16
Căutați investiții? Eliminați deficiențele mediului de afaceri	16
Proгноză.....	18
Recomandări de politici.....	18
3. Produsul intern brut	19
Creștere impresionantă: cât va mai dura?	19
Proгноză	21
Recomandări de politici.....	21
4. Agricultură	22
Creștere înaltă, venituri mici	22
Proгноză.....	24
Recomandări de politici.....	25
5. Industria.....	26
O revenire modestă a industriei	26
Proгноză.....	28
Recomandări de politici	28
6. Construcțiile	29
Redresare timidă și contradictorie	29
Proгноză.....	30
Recomandări de politici	30
7. Serviciile	31
Drumul lung și întortocheat spre ... redresare	31
Proгноză.....	32
Recomandări de politici.....	33
8. Piața forței de muncă.....	34
Agricultura și migrația: principalii vinovați pentru situația creată pe piața forței de muncă?	34

Proгноză.....	36
Recomandări de politici.....	37
9. Gospodăriile casnice	38
Remitențele: în continuare stimulează consumul?	38
Proгноză	39
Recomandări de politici.....	40
10. Prețurile.....	41
Principalele tendințe: inflație cauzată de servicii și produse alimentare	41
Proгноză.....	44
Recomandări de politici.....	44
11. Politica monetară	45
Lupta cu inflația: alegerea armelor potrivite	45
Proгноză.....	48
Recomandări de politici.....	48
12. Politica bugetară	50
Deficitul în scădere încă nu înseamnă sustenabilitate bugetară	50
Proгноză	52
Recomandări de politici.....	52
13. Sectorul financiar	54
O îmbunătățire treptată, dar o cale lungă până la redresarea deplină.....	54
Proгноză.....	57
Recomandări de politici.....	57
14. Comerțul exterior	58
Din nou în ascensiune	58
Proгноză	59
Recomandări de politici.....	60
15. Piețele globale.....	61
O redresare neuniformă la nivel mondial	61
Piețele materiilor prime: o redresare volatilă	62
Proгноză	62
Recomandări de politici.....	63
Despre Expert-Grup	64
Lista figurilor:	
Figura 1: Creșterea PIB-lui f-a-p, %, 2010-2011.....	19
Figura 2: Contribuția elementelor de cheltuieli la creșterea PIB-ului, puncte procentuale, 2010-2011	20
Figura 3. Evoluția principalelor produse de origine animală în primul trimestru, 2002-2011	22
Figura 4. Evoluția ocupării forței de muncă în agricultură, a veniturilor totale și a veniturilor obținute din activități agricole individuale ale gospodăriilor din mediul rural, T1'07-T1'11, 2006 = 100%	23

Figura 5. Structura veniturilor gospodăriilor din mediul rural, în funcție de sursele de venit, % din total, T1'06-T1'11	24
Figura 6. Indicele producției industriale, Jan'05=100%	26
Figura 7: Investițiile în active materiale pe termen lung, %, f-a-p (T1'10-T1'11)	29
Figura 8. Pasagerii și mărfurile transportate (T1'06-T1'11)	31
Figura 9. Mărfuri transportate pe calea ferată față de calea rutieră, T1'08-T1'11 (mil. MDL)	32
Figura 10. Rata ocupării forței de muncă conform diferitor abordări, în %, 2000-2010	34
Figura 11. Rata șomajului și a subocupării, %, 2007-2011	36
Figura 12. Evoluția remitențelor, % f-a-p, 2007-2011	39
Figura 13. Evoluția creditului de consum și a depozitelor persoanelor fizice, % f-a-p, 2010-2011	39
Figura 14. Evoluția IPC și a principalelor sale componente f-a-p, în %	41
Figura 15. Impactul simulat al creșterii anuale cu 1 p.p. a IPC asupra indicelui anual al producției industriale, model vector autoregresiv (VAR)	42
Figura 16. IPC, banii aflați în circulație (Mo) și inflația de bază f-a-p, %	43
Figura 17. IPC anual în câteva state din regiune, %	44
Figura 18. IPC anual, rata de bază (REPO) și norma rezervelor obligatorii, %	45
Figura 19. Reacția BNM la presiunile inflaționiste, model spațial, 2004-2011	46
Figura 20. Modelarea impactului creșterii cu 1 p.p. a ratei REPO asupra IPC și a indicelui producției industriale (modelul VAR), f-a-p	47
Figura 21. Modelarea impactului creșterii cu 1 p.p. a NRO asupra IPC și a indicelui producției industriale (modelul VAR), f-a-p	47
Figura 22. Evoluția zilnică a parității MDL/USD, diferențe de ordinul doi	48
Figura 23. Veniturile și cheltuielile BPN f-a-p, schimbare în %	50
Figura 24. Evoluția veniturilor și cheltuielilor publice, în prețurile din 2004, mil. MDL, 2004-2011	51
Figura 25. Structura cheltuielilor BPN, % din total	52
Figura 26. Cererea băncilor pentru hârtii de valoare de stat și credite noi în valută națională, mil. lei (stânga) și ratele dobânzilor pentru hârtii de valoare de stat și credite, % (dreapta)	54
Figura 27. Ponderea creditelor neperformante și a rezervelor pentru pierderi din credite în volumul total al creditelor bancare și rentabilitatea medie a capitalului propriu (ROAE), %	55
Figura 28. Principalii indicatori ai sectorului bancar, %	55
Figura 29. Impactul simulat al unei creșteri cu 1 p.p. a ratei REPO asupra ratei dobânzii pentru credite și ponderea creditelor neperformante în totalul creditelor bancare, model valorii la risc (VAR)	56
Figura 30. Principalii indicatori ai sectorului asigurărilor	57
Figura 31. Evoluția trimestrială a contului curent și a deficitului comercial (bunuri și servicii) f-a-p, în valori absolute, mil. USD (scara din stânga) și rata din PIB, % (scara din dreapta).	59
Figura 32. Evoluția principalilor indici ai materiilor prime, noiembrie 2010 - mai 2011	62

Lista tabelor:

Tabelul 1. Moldova: principalii indicatori economici și socio-economici	8
Tabelul 2. Grupurile de entități sub-naționale, după rata de creștere a producției industriale în perioada 2006-2010, 2005 = 100%	27
Tabelul 3. Proiecții selectate din Perspectivile economiei mondiale, schimbări anuale în %	61

Mesajele-cheie ale acestei ediții

- ❑ Una dintre previziunile noastre anterioare s-a adeverit - numărul mare de oameni de afaceri aleși în calitate de deputați în Parlament a determinat mai curând acutizarea competiției pentru reîmpărțirea sferelor de influență economică, decât accelerarea reformelor pentru raționalizarea cadrului de reglementare a afacerilor și asigurarea concurenței în toate sectoarele economiei. O caracteristică specifică a disputelor politice actuale este că miza nu constă atât de mult în controlului asupra întreprinderilor private, ci mai degrabă în reîmpărțirea sferelor de interes și control asupra fluxurilor financiare publice. Ca efect secundar al acestui conflict, publicul cel puțin a aflat cât de putrede sunt mecanismele de guvernare în sectorul economic public;
- ❑ Actualele confruntări politice nu numai că dezvoltă bazele precare ale coaliției de guvernare, ci, de asemenea, dezamăgesc publicul, doritor să vadă reforme și nu teatru de păpuși. Sentimentul deprimant al „oboselii de democrație și reforme” poate submina cu ușurință povestea de succes, fapt care ar obliga UE și SUA să pună capăt lunii de miere și să crească presiunile pentru ca țara să-și respecte promisiunile. Dacă acest lucru necesită reconfigurarea coaliției de guvernare, atunci așa să fie. Însă o nouă coaliție va funcționa în mare măsură după modelul celei actuale dacă nu se va produce o reformă cuprinzătoare a instituțiilor și procesului de luare a deciziilor în administrația publică centrală;
- ❑ În 2010 am asistat la o recuperare economică impresionantă, iar în 2011 - la o creștere economică și mai remarcabilă. Totuși, această creștere se bazează încă pe fundații fragile și limitate atât din punct de vedere social, cât și geografic, și cu reflectarea oarecum stranie pe piața forței de muncă. Disputele politice continue lasă puțin timp și resurse pentru depășirea obstacolelor-cheie legate de reglementare și aranjamentele anti-concurențiale care limitează dezvoltarea sectorului privat. În aceste două domenii, multe angajamente asumate de Republica Moldova ca parte a Planului de Acțiuni UE - Republica Moldova din 2005 migrează dintr-un plan de acțiune anual în altul pe care Guvernul continuă să le adopte fără oboseală;
- ❑ O serie de constrângeri critice explică încetinirea creșterii economice pe care o anticipăm pe termen mediu. Infrastructura precară, costurile ridicate de logistică, birocrația și capitalul uman subdezvoltat nu au fost abordate în mod corespunzător de către actualul guvern și vor submina sporul producției și perspectivele de creștere pe termen lung. Aceiași factori-cheie frânează expansiunea exporturilor și împiedică tranziția Moldovei spre noul model de creștere economică. În ultima jumătate de an am observat puține acțiuni decisive pentru abordarea acestor constrângeri, mai mulți oficiali de rang înalt oferind explicații ridicole pentru eșecul în avansarea unor reforme-cheie în aceste domenii;
- ❑ Sentimentele economice ale băncilor s-au îmbunătățit semnificativ în ultima jumătate de an. Pentru un guvern dispus să schimbe modelul de dezvoltare economică a țării, acesta este un semn bun. Deși nu toate băncile comerciale stau din nou pe baze solide și unele încă dețin active nocive, cele mai multe dintre bănci sunt în exces de lichiditate și sunt dispuse să finanțeze mai curând sectorul privat decât bugetul public. Provocarea majoră este creșterea accesului întreprinderilor mici la credite și abordarea problemelor structurale și legislative care mențin costul creditării la un nivel înalt;

- Chiar dacă redresarea economică neuniformă în regiune a fost suficientă pentru a propulsa expansiunea puternică a schimburilor comerciale și a alimenta creșterea semnificativă a PIB-ului, totuși, instabilitatea creșterii actuale subliniază o dată în plus fragilitatea și deficiențele Republicii Moldova. Deși prețurile materiilor prime au crescut vertiginos, Moldova pare în mare măsură nepregătită pentru această evoluție. Odată cu creșterea prețurilor la combustibili și produse alimentare, vulnerabilitatea Moldovei s-a accentuat. În domeniul energiei, aranjamentele necompetitive și stagnarea reformelor regulatorii și sectoriale subminează competitivitatea companiilor naționale și fac gospodăriile casnice și mai sărace. În domeniul produselor alimentare, Guvernul a reacționat în mod protecționist și agresiv, în timp ce agricultorii și consumatorii s-au pomenit într-o situație și mai grea. Deoarece perspectiva economică globală are toate șansele de a se agrava, Moldova are de ales între a se adapta și a valorifica aceste schimbări sau a se „bucura” în continuare de statutul său de victimă.

Indicatori statistici

Tabelul 1. Moldova: principalii indicatori economici și socio-economici

	2007	2008	2009	2010	2011 forecast
Populația, milioane (exclusiv Transnistria), început de an	3.581	3.573	3.568	3.564	3.558
PIB, miliarde MDL, prețuri curente	53.430	62.840	60.429	71.849	84.200
PIB, miliarde USD, prețuri curente	4.395	6.047	5.409	5.810	7.200
PIB per capita, USD, la Paritatea Puterii de Cumpărare	2715	2986	2843	3088	3540
PIB, modificare % față de anul precedent (mod. % f.a.p.)	3.0	7.2	-6.5	6.9	6.6
Deflator PIB, mod. % f.a.p.	15.9	9.7	2.0	11.2	10.0
Consumul privat, mod. % f.a.p.	3.6	4.5	-7.9	9.0	8.0-9.0
Investiții în capital fix, mod. % f.a.p.	25.5	2.2	-30.9	17.2	18.0
Producție industrială, mod. % f.a.p.	-1.3	0.7	-22.2	7.0	5.0
Producție agricolă, mod. % f.a.p.	-23.1	32.1	-9.9	7.9	1.1
Industrie/PIB, %	19.1	13.9	13.0	13.2	12.0
Agricultura/PIB, %	10.0	8.8	8.5	11.9	10.3
Export de mărfuri, FOB milioane USD	1373.3	1646.0	1331.6	1541.5	1896
Import de mărfuri, CIF milioane USD	3676.4	4866.3	3275.8	3855.3	4703.5
Export de servicii, milioane USD	625.08	837.2	668.9	689.8	n.a.
Import de servicii, milioane USD	631.2	824.7	701.8	-770.1	n.a.
Investițiile străine directe nete, milioane USD	522.0	691.5	121.1	195.4	n.a.
Venituri nete din muncă remise din străinătate, milioane USD	1419.4	1795.8	1124.4	1282.4	1430.0
Contul curent/PIB, %	-15.2	-16.7	-8.6	-9.0	n.a.
Activele oficiale de rezervă, milioane USD	1333.7	1672.4	1480.3	1717.7	1900.0
Datoria externă totală, stoc, milioane USD	3345.5	4093.8	4364.1	4778.7	4820.1
Datoria externă/PIB, %	76.3	67.9	80.8	82.2	72.4
Datoria externă/export de bunuri și servicii, %	167.4	164.6	215.1	310.1	n.a.
Rata ocupării, % din populația de peste 15 ani	42.5	42.5	40.0	38.5	40.0
Rata șomajului, % din populația economic activă	5.1	4.0	6.4	7.4	7.5
Salariul real, mod. % f.a.p.	8.0	10.2	9.0	0.7	4.0-5.0
Indicele Prețurilor de Consum, modificare medie anuală, %	12.3	12.7	0.0	7.4	8.0
Deficitul bugetar/PIB, %	-0.3	-1.0	-6.8	-2.5	-2.3
Cheltuielile bugetului de stat/PIB, %	41.8	41.6	45.3	40.8	39.6
Rata de schimb, medie anuală, MDL/USD	12.1	10.4	11.1	12.4	11.7
Agregatul monetar M2, mod. % f.a.p.	47.3	18.3	-3.8	18.3	20.0
Rata de refinanțare a BNM, sfârșit de an, %	16.0	14.0	5.0	7.0	8.0
Total credite bancare/PIB, %	37.2	37.5	35.0	32.6	35.0
Rata dobânzii depozite bancare, %, medie anuală	15.1	18.1	14.7	7.6	7.5
Rata dobânzii credite bancare, %, medie anuală	18.9	21.0	20.3	16.3	15.0

Sursa: BNS, FMI, BNM, calculele, estimările și prognozele Expert-Grup;

S u m a r

Guvernanța economică

Economia Republicii Moldova a continuat să se dezvolte în contextul unei guvernări „provizorii”. Un astfel de model de guvernare s-a caracterizat prin creșterea instabilității politice și persistența crizei constituționale, dispute aprinse în coaliția de guvernare, blocaje prelungite în agenda reformelor, pe întreaga gamă a problemelor stringente, și așa mai departe. Totuși, această situație nu a afectat în mod semnificativ imaginea „poveștii de succes” atribuită Republicii Moldova, lucru demonstrat de menținerea de către UE a sprijinului aparent necondiționat și a admirației sale față de Republica Moldova. Dar în final, realitățile din țară vor coincide sau se vor ciocni cu percepțiile din exterior, deoarece Moldova intră într-o jumătate, fără îndoială, critică a anului.

Climatul de afaceri

Câștigarea încrederii investitorilor străini este cheia pentru redresarea situației după finalizarea crizei, nu doar pentru Moldova, ci pentru orice altă țară. Însă având în vedere deficitul de fonduri și ezitarea în creștere, fluxurile de investiții (în special ISD) sunt tot mai greu de atras. În astfel de circumstanțe, asigurarea unui climat de afaceri favorabil ar trebui să fie unul dintre obiectivele principale pentru Guvernul Republicii Moldova. Deși autoritățile încearcă în mod evident să îmbunătățească cotațiile Republicii Moldova în ratingurile internaționale, multe din aceste încercări sunt destul de superficiale, sau, mai rău - eronate. Reglementarea concurenței, birocrăția și standardizarea rămân încă probleme majore pentru antreprenori, atât locali, cât și străini. În clasaamentul competitivității globale, Moldova este plasată încă sub media mondială, deși aproape toate ratingurile revizuite identifică și tendințe pozitive.

PIB

Redresarea economică a readus în 2010 PIB-ul Republicii Moldova la nivelul de până la criză, iar avântul economic a continuat și la începutul anului 2011 cu ritmuri și mai impresionante. Cu toate acestea, în ceea ce privește calitatea creșterii economice, Republica Moldova a revenit la modelul anterior crizei, care oferă Guvernului un confort prea mare, fără nicio presiune pentru a acționa rapid și eficient. Este adevărat că majorarea investițiilor a fost umbrată de o creștere puternică a consumului în T1'11. Creșterea dată ar putea să continue pe fondul redresării economice și a expirării „paradisului fiscal” determinat de cota zero a impozitului pe venit pentru profitul reinvestit. Însă creșterea economică bazată pe consum rămâne singura opțiune fezabilă pentru Moldova pe termen scurt și mediu, dar Guvernul ar trebui să profite de aflulul de remitențe pentru a promova investițiile publice și private. În caz contrar, pe termen lung, Republica Moldova va înregistra mai degrabă o creștere a prețurilor, decât o creștere a producției și a ocupării forței de muncă.

Agricultura

În T1'11 creșterea agriculturii a fost sprijinită de sub-sectorul zootehnic. Totuși, în ciuda redresării recente și a prețurilor favorabile pentru producători, oferta internă de produse de origine animalieră este mult în urma cererii. Între timp, foarfecele prețurilor a continuat să taie veniturile agricultorilor și să pună presiuni tot mai mari asupra vieții economice din mediul rural. De fapt, analiza structurii veniturilor arată o dependență tot mai mare a fermierilor de remitențe și ajutoa-

re sociale. Deciziile arbitrare de politici - cum ar fi interzicerea bruscă a exporturilor de grâu din motive de „securitate alimentară”, „convingerea” producătorilor de zahăr să sisteze exporturile sau reprimarea administrativă a creșterii prețurilor la pâine - nu fac mai ușoară viața agricultorilor. În afară de renunțarea la astfel de decizii, Guvernul trebuie să pună un accent sporit pe promovarea activității agricole pe întreaga durată a anului, aprobând instruirea agricultorilor și facilitarea eforturilor de marketing ca direcții distincte pentru subvențiile agricole.

Industria

Industria a cunoscut recent o evoluție spectaculoasă, ca și comparație anuală, dar această creștere este modestă având în vedere necesitatea de a reveni la nivelul anterior crizei, din 2005. Industria extractivă a înregistrat o creștere importantă, dar perspectivele sale pe termen scurt depind de redresarea din sectorul construcțiilor, care până în prezent rămâne slabă. Și industria prelucrătoare se află în ascensiune, dar riscurile sunt ridicate, mai ales în ramurile de prelucrare a legumelor și fructelor, cărnii, laptelui și tutunului. Situația este și mai puțin optimistă dacă avem în vedere faptul că aceste ramuri reprezintă coloana vertebrală a industriei la nivel regional. Luând în considerare profilul regional al creșterii industriale din anul 2010, se observă că mai multe raioane au nevoie de asistență imediată pentru elaborarea planurilor de dezvoltare a industriei. O altă prioritate este elaborarea unor criterii de performanță managerială pentru întreprinderile de stat.

Construcțiile

Sectorul construcțiilor își recuperează lent pozițiile. Însă redresarea este departe de a fi omogenă: cifrele pentru T1'11 arată că întreprinderile sunt dispuse să investească în utilaje, echipamente și mijloace de transport, dar rămân reticente față de investiții în imobiliare. Investițiile în clădiri rezidențiale au rămas, de asemenea, în urmă față de nivelul de anul trecut. Antreprenorii din acest domeniu par reticenți în a lansa noi proiecte până când vor reuși să vândă toate apartamentele disponibile. Între timp, clienții așteaptă și ei cu răbdare ca prețurile de pe piața imobiliară să scadă. Băncile private oferă credite ipotecare la dobânzi exagerate, care sunt doar aparent convenabile.

Serviciile

Sectorul serviciilor a înregistrat o dezvoltare de ansamblu care a fost stimulată de cererea internă în creștere. Deși toate sub-sectoarele au avansat, amploarea lor a variat mult de la un sub-sector la altul. În timp ce comerțul cu amănuntul și serviciile prestate populației au fost în mod evident în plină expansiune, sectorul telecomunicațiilor a crescut ușor în comparație anuală. În plus, atât transportul de pasageri, cât și transportul de mărfuri au avut ritmuri remarcabile de creștere. Performanța serviciilor hoteliere este, de asemenea, foarte promițătoare, în special având în vedere faptul că în anul 2010 acest sector a atins nivelul minim din ultimii 7 ani.

Piața forței de muncă

Cu o întârziere de un an, ratele activității și ocupării forței de muncă încep să reacționeze la redresarea economică. Totuși, situația generală de pe piața forței de muncă este încă dificilă, ocuparea în sectorul agricol fiind în continuă scădere. Această tendință va continua atât timp cât acest sector va fi slab dotat din punct de vedere tehnic, incapabil să asigure venituri decente și, de multe ori, expus la șocuri interne și externe. Între timp, ocuparea în sectorul serviciilor este principalul determinant al îmbunătățirilor de pe piața forței de muncă, care reflectă pe deplin sursele de creștere economică în perioada de după criză. Creșterea continuă a șomajului persistă ca efect post-criză, piața forței de muncă din Moldova tinzând astfel spre un model teoretic, caracterizat atât printr-o rată redusă a ocupării forței de muncă, cât și printr-o rată ridicată a șomajului, deși o stabilizare a ratei șomajului este de așteptat până la sfârșitul anului. Acest lucru poate reduce

presiunile asupra bugetului asigurărilor sociale de stat, confruntat cu creșterea cererii de indemnizații de șomaj, astfel încât Guvernul a fost nevoit să revizuiască politica de acordare a prestațiilor sociale.

Gospodăriile casnice

La sfârșitul anului 2010 și începutul anului 2011 salariile au crescut în aproape toate ramurile economiei, fără vreo influență majoră asupra decalajelor de salarizare între sectoare. În sectorul bugetar au fost majorate salariile pentru profesori, în timp ce în sistemul de sănătate nu au fost planificate schimbări majore, deși salariile sunt încă sub media pe economie. Pe termen mediu, asigurarea unor salarii competitive în sectorul public este esențială, pentru asigurarea calității serviciilor publice și eliminarea corupției în sistemul public. Consumul a crescut, de asemenea, în această perioadă, în parte datorită creșterii salariilor, expansiunii creditului de consum și, în mod obișnuit deja, din cauza fluxului mare de remitențe. Cel mai probabil, această tendință va persista pe parcursul acestui an, însă, deoarece numărul emigranților potențiali este în scădere, nu ne așteptăm la rate similare de creștere a remitențelor începând cu anul 2012.

Prețurile

La sfârșitul T2'11, IPC anual a depășit ținta Băncii Naționale a Moldovei (BNM), serviciile comunale fiind aparent principala cauză. Acest fapt s-a datorat creșterii costurilor, în combinație cu majorarea presiunilor inflaționiste monetare. Creșterea prețurilor combustibililor și altor factori de producție importată a ridicat costurile de producție și a dus la ajustarea prețurilor interne. Presiunile inflaționiste din partea cererii sunt determinate de expansiunea evidentă a creditării și redresarea nivelului remitențelor, care au dat un impuls puternic consumului intern. Pe lângă costurile sociale, pe termen mediu și lung inflația creează distorsiuni economice semnificative. Ne așteptăm ca această depășire a nivelului prognozat al inflației să persiste până la sfârșitul anului 2011, în timp ce în 2012 este probabil ca inflația să se încadreze în intervalul-țintă al BNM, deoarece factorii de creștere a costurilor vor dispărea.

Politica monetară

Având în vedere presiunile inflaționiste în creștere și efectele de runda a doua a inflației prețurilor la energie și produse alimentare, BNM a început renunțarea graduală la politica sa monetară adaptivă. Datorită canalelor lente de transmisie, BNM a recurs mai mult la rata rezervelor minime obligatorii. În pofida acestor măsuri de constrângere, politica monetară a rămas destul de permisivă, în comparație cu perioada de până la criză, arătând dorința BNM de a continua balansarea între menținerea inflației la nivelul vizat și evitarea pericolelor la adresa relansării economice. BNM încearcă să pună în aplicare un regim de fluctuație liberă a cursului de schimb valutar, reducând drastic intervențiile pe piața valutară internă, ceea ce a stimulat volatilitatea cursului de schimb. Având în vedere redresarea economică solidă și expansiunea creditării, BNM ar putea continua treptat înăsprirea politicii monetare, în conformitate cu strategia de țintire a inflației.

Politica bugetară

Creșterea veniturilor bugetului public național, ca urmare a creșterii economice și ajustării cheltuielilor în 2010, a condus la un deficit mai mic decât anul trecut. Și acest an pare a fi promițător în acest sens. În prima jumătate a anului 2011 s-a observat o ușoară schimbare a structurii cheltuielilor, cu accent sporit pe dezvoltarea sectoarelor publice și economice, în timp ce structura veniturilor a rămas neschimbată. Supradimensionarea sectorului public și structura veniturilor, cu o pondere excesivă a impozitelor indirecte, rămân în continuare principalele amenințări la adresa stabilității financiare. Prin urmare, o implementare mai activă a reformei de optimizare din sectorul public, precum și o structură mai durabilă a veniturilor bugetare sunt absolut necesare.

Sectorul financiar

Redresarea economică a determinat băncile comerciale să treacă de la creditarea prioritară a Guvernului la creditarea economiei reale. Această tendință a fost stimulată de scăderea costurilor creditării, din cauza primelor de risc mai mici aplicate de băncile comerciale. Ca urmare, situația financiară generală din sectorul bancar s-a îmbunătățit în mod semnificativ: eficiența, calitatea portofoliilor și profitabilitatea băncilor au crescut. În același timp, acest sector rămâne departe de nivelul anterior crizei, deoarece unele bănci se confruntă în continuare cu dificultăți în însănătoșirea bilanțurilor. Sectorul asigurărilor a cunoscut o redresare incipientă, stimulată de vânzările de polițe de asigurare obligatorii și cvasi-obligatorii pentru mijloace de transport și conducători auto. Aceasta a fost determinată nemijlocit de creșterea moderată de pe piața mijloacelor de transport, în timp ce cererea pentru polițe de asigurare facultative a rămas scăzută, dezvăluind o încredere limitată a publicului în acest sector. E posibil ca ratele dobânzilor la credite să rămână la nivelul minim istoric actual, în timp ce situația din sectorul bancar și de asigurări se va ameliora treptat.

Comerțul exterior

Redresarea comerțului exterior nu doar că a continuat, ci chiar a devenit mai fermă în prima jumătate a anului 2011, atât exporturile, cât și importurile atingând niveluri impresionante de creștere. Sporul exporturilor este determinat continuu de dinamica redresării economice, dar și de unele modificări structurale provizorii, caracterizate prin dezvoltarea sectoarelor netradiționale. Importurile au fost stimulate de remitențele în creștere, de redresarea lanțurilor de producție tradiționale și în curs de formare, precum și de creșterea prețurilor la combustibil. Deși exporturile au crescut mai rapid decât importurile, imaginea de ansamblu arată din ce în ce mai familiară. Deficitul comercial în creștere și agravarea raportului dintre deficitul contului curent și PIB au dezvăluit deficiențele care stau la baza dezvoltării economice a țării: creștere bazată pe consum, nivel scăzut al producției interne și competitivității. Această tendință reflectă succesul limitat și problemele tranziției către un nou model de creștere economică, pe care Guvernul Republicii Moldova îl dorește cu ardoare.

Economia și piețele globale

Creșterea economică mondială a continuat de-a lungul unor tendințe cunoscute deja: țările dezvoltate sunt în stagnare și economiile emergente sunt mai dinamice. Deoarece dezechilibrele globale rămân în mare parte nerezolvate și majoritatea țărilor dezvoltate se confruntă cu constrângeri bugetare semnificative, centrul de greutate economică a continuat să se deplaseze spre piețele emergente. Prin urmare, deși economia mondială a crescut cu 4,3% în T1'11 f-a-p, această creștere nu poate să ascundă discrepanțele în creștere dintre majoritatea statelor dezvoltate (aflate în stagnare și împovărate de datorii) și economiile emergente (dinamice, dar foarte dependente de cererea externă). Situația de pe piețele de mărfuri a rămas extrem de volatilă. T1'11 s-a caracterizat prin creșterea prețurilor aproape la toate categoriile de mărfuri. Aceste tendințe au avut un impact negativ pentru Moldova, deoarece creșterea prețurilor la combustibil a afectat atât companiile, cât și consumatorii. În același timp, deși consumatorii din Moldova simt creșterea prețurilor la produse alimentare, se pare că agricultorii din țară nu au fost în măsură să valorifice această tendință în mod corespunzător.

1. Guvernanța economică

Sarcina dificilă a reformelor: munca lui Sisif?

Mediul intern: despre păpuși și păpușari...

Nimeni nu se aștepta ca acest an să reprezinte o încercare ușoară pentru coaliția de guvernare restabilită. Negocierile dificile de constituire a Alianței, care au necesitat intervenții din afară pentru a reuși, au evidențiat obstacolele posibile, dar, cum se întâmplă adesea, realitatea s-a dovedit a fi chiar mai complicată. Evident, partidele care formează coaliția de guvernare vin din medii diferite și au diferite interese de afaceri, înclinații geopolitice, categorii de alegători, etc. În plus, prima jumătate a anului 2011 a arătat că membrii coaliției AIE II au învățat puțin din experiența AIE I, deoarece comunicarea normală dintre ei nu a fost asigurată, distribuția rolurilor nu a fost stabilită sau respectată, etc. Nu în ultimul rând, ei privesc agenda reformelor în mod diferit.

De fapt, se pare că, dintre toate disputele, cea legată de interesele de afaceri a devenit o trăsătură-cheie, care divizează coaliția. În ceea ce privește o serie de aspecte importante, cum ar fi reforma justiției, bugetul public, liberalizarea serviciilor, interesele de afaceri conflictuale au ajuns de notorietate publică și au adus în impas aproape toate eforturile de reformă. La fel ca în orice stat afectat de acest fenomen¹, interesele speciale au pătruns în sistemul administrației publice, inclusiv în ministere și alte instituții publice naționale (cu personal angajat pe principii de partid și nu conform principiilor meritocrației, care ar trebui să fie obligatorii pentru serviciul public). Deoarece diferite componente ale coaliției de guvernare se aliază unor diferite interese speciale, orice reformă cuprinzătoare și semnificativă a devenit practic imposibilă, în timp ce lipsa unor prevederi adecvate privind soluționarea disputelor a permis oricărei părți a coaliției să împiedice și să abandoneze acest proces. Într-un fel, procesul de reformă a devenit un ostatic al ambițiilor grupurilor de interese aflate în conflict. În plus, deoarece organele publice au ajuns să fie subminate de grupurile de interese, instituțiile încetează să mai funcționeze corect și devin indifferente la cerințele legitime ale cetățenilor. În mod similar, elitele politice, care sunt incapabile să depășească acest impas, par a fi sută la sută auto-suficiente. Dacă această situație va continua, publicul va deveni dezamăgit și indiferent, sprijinul pentru reforme cuprinzătoare va dispărea și șansele de modernizare se vor reduce. La rândul său, chiar și atunci când încearcă să rezolve o problemă, Guvernul nu se poate baza pe instituții și mecanisme de piață viabile, deoarece logica lor este determinată de interesele speciale, și nu de legi sau de interesul public. Prin urmare, crește înclinația spre dirijism, așa cum s-a întâmplat în cazul pieței medicamentelor, interzicerii exporturilor de grâu sau planurilor de a crea o piață agroalimentară mamut.

Pentru a prospera, interesele speciale trebuie să se folosească de fluxurile financiare publice. Deoarece sectorul public rămâne în mare parte nereformat, întreprinderile publice, împreună cu diverse fonduri publice servesc drept surse din care grupurile de interese extrag mijloace financiare. În mai multe rânduri, Expert-Grup a avertizat că prezența masivă a oamenilor de afaceri pe listele de partid riscă să declanșeze un război între interesele dominante și concurente. Scenariul cel mai pesimist („războiul total”) anticipează o confruntare până la înlăturarea unuia dintre

¹ A se vedea Joel Hellmann și Mark Shankerman, “Intervention, Corruption and Capture: the nexus between enterprises and the state”, BERD, octombrie 2000; Joel Hellmann și Daniel Kaufmann, “Confronting the Challenge of State Capture in Transition Economies”, Banca Mondială, 2001.

„partenerii” de coaliție. Din această perspectivă, conflictele actuale nu sunt altceva decât o luptă pentru controlul fluxurilor financiare publice între grupurile de interese existente (cele care dețin controlul încă din timpul guvernărilor anterioare) și concurenții lor (contestatarii fostului regim). În același timp, lupta pentru controlul fluxurilor publice ar putea reflecta o viitoare competiție pentru redivizarea activelor private. O ipoteză ceva mai optimistă și „realistă” ar considera situația actuală ca fiind una mai complexă: contestatarii provoacă interesele speciale existente; însă există contestatari benigni și maligni. Primii aspiră la un sprijin deplin din partea Occidentului, ținând o redistribuire mai justă a pârghiilor economice pentru deblocarea reformelor, în timp ce ultimii încearcă să alunge grupurile existente, doar ca să le ia locul.

Mediul extern: speranța moare ultima ...

Într-un astfel de impas prelungit, stimulentele externe pentru reforme devin de o importanță deosebită. Până acum, mediul extern a fost extrem de favorabil și a contribuit la păstrarea visului european al Republicii Moldova. De fapt, menținerea sprijinului occidental pe fundalul unor reforme în stagnare și al instabilității politice este ceva destul de contraintuitiv. În mod evident, iscusința diplomației moldovenești a jucat un rol imens în această privință. Însă o contribuție și mai mare a avut-o mediul geopolitic general de la granițele de est ale UE. Deoarece progresele democratice realizate în urma revoluțiilor colorate din Ucraina și Georgia oarecum au degradat, iar destinderea relațiilor cu Belarus a eșuat, Moldova a rămas un punct luminos al democrației în Europa de Est¹. În plus, deoarece reafirmarea Rusiei în fosta Uniune Sovietică continuă, pentru UE și SUA este important să păstreze viu visul occidental al modernizării pentru națiunile din Europa de Est și Caucaz. Deși progresul democratic al Republicii Moldova a fost oarecum adumbrat de „primăvara arabă”, influența statelor membre ale UE (susținute de SUA), interesate mai mult de vecinii din Europa de Est decât de cei din sud, este totuși suficient de puternică pentru a asigura un sprijin continuu al Occidentului pentru Republica Moldova. Noul comunicat al Comisiei Europene pe Politică de Vecinătate a UE² prevede în mod clar un cadru mai complex și mai favorabil pentru cooperarea cu partenerii estici. Republica Moldova a fost favorizată și de faptul că Ungaria și Polonia dețin președinția UE în 2011. În plus, Radek Sikorski, Ministrul Afacerilor Externe al Poloniei, a declarat că încheierea acordurilor de asociere cu Ucraina și Moldova va fi prioritatea absolută a președinției poloneze din a doua jumătate a anului 2011³. Această declarație nu înseamnă doar că Republica Moldova va beneficia de sprijin occidental în a doua jumătate a anului 2011, dar și că presiunea Occidentului pentru ca țara să-și îndeplinească angajamentele asumate va crește. Însă pentru ca Moldova să poată furniza rezultatele promise, modelul actual de guvernare ar trebui schimbat și aranjamentele instituționale și de coaliție ar trebui reajustate.

Prognoză

- ❑ Mediul intern va rămâne turbulent, deoarece Moldova va încerca să pună în aplicare agenda de reforme pe fundalul luptei împotriva intereselor speciale și al conflictelor dintre acestea. După ce coaliția a reușit să evite dezastrul macro-economic și să asigure o redresare fragilă⁴, acum sarcina este mult mai dificilă. Tranziția la noul model de creștere economică va trebui să se bazeze pe o reformă instituțională cuprinzătoare;
- ❑ Această reformă instituțională va necesita ținerea sub control a intereselor speciale, pentru a debloca potențialul antreprenorial și a alimenta creșterea economică în secto-

¹ Pentru detalii, a se vedea Alex Oprunenco, „Zona de Liber Achimb Aprofundat și Cuprinzător dinte UE și Republica Moldova: o trambulină spre modernizare sau cale spre ruinare?”, 4 mai 2011.

² „A new response to changing neighbourhood”, COM (2011) 303, Comisia Europeană și Înalțul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate.

³ <http://euobserver.com/9/32580?rk=1>.

⁴ În sensul bazelor sale, și nu de ordin numeric.

rul real. Totuși, aceasta nu este o sarcină ușoară, deoarece rezistența intereselor speciale va spori decalajele dintre diferite componente ale coaliției de guvernare. Prin urmare, instabilitatea politică va persista pe tot parcursul perioadei, în timp ce riscurile unei resetări de coaliție și de Guvern vor spori;

- ❑ Întreprinderile și fondurile publice se vor afla în prima linie a conflictelor de interese. Acest lucru va scoate la lumină, în cele din urmă, modul lor de operare și ar putea contribui la formarea sprijinului public pentru o revizuire radicală a sistemului;
- ❑ Mediul extern va rămâne favorabil, împreună cu menținerea asistenței și presiunii occidentale, fiindcă președinția poloneză a UE va căuta să asigure că vecinii de la est (Ucraina și Republica Moldova) se apropie de statutul de asociat. Fără îndoială, acest sprijin va dura atât timp cât va exista o speranță că reformele ar putea să reușească în timp util. Reforma justiției și alegerea președintelui țării vor fi de o importanță esențială în acest context.

Recomandări de politici

- ❑ A doua jumătate a anului 2011 va fi crucială pentru planurile de integrare europeană a Republicii Moldova. Acțiunile necesare pentru demararea negocierilor privind Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv (ALSAC) și accelerarea punerii în aplicare a măsurilor necesare pentru acordul de liberalizare a vizelor trebuie abordate cu maximă seriozitate și în regim de urgență. Neajunsurile care până acum au afectat eforturile de integrare europeană a Republicii Moldova trebuie evaluate și eliminate fără întârziere;
- ❑ În afară de interesele speciale, nivelul scăzut de competență al aparatului administrativ, resursele financiare, umane și tehnice limitate, un alt factor care va împiedica progresele în punerea în aplicare a angajamentelor asumate este lipsa coordonării adecvate între instituții. Guvernul Republicii Moldova va trebui să înțeleagă clar aceste obstacole și să utilizeze asistența specifică din partea comunității internaționale pentru a le depăși. Concret, în cazul grupurilor de interese, vor fi necesare unele presiuni diplomatice pentru a diminua sprijinul politic pe care grupurile de interese îl primesc de la anumite cercuri din coaliția de guvernare. În plus, lupta împotriva grupurilor de interese nu ar trebui să ascundă faptul că sunt posibile și necesare anumite micro-reforme, chiar și în circumstanțele actuale;
- ❑ Mecanismele de comunicare publică ar trebui să fie îmbunătățite. Costurile și riscurile care vor fi în mod inevitabil generate de realizarea unor reforme (inclusiv ALSAC) trebuie comunicate în mod corespunzător comunității de afaceri și publicului larg, în timp ce câștigurile și beneficiile trebuie aduse mai bine la cunoștința publicului. Într-un fel, tabăra pro-reformistă ar trebui să creeze sprijinul public larg și informat pentru reformele necesare. În mod similar, trebuie concepute măsuri pentru a diminua efectele adverse și a proteja interesul legitim național;
- ❑ Pentru a depăși impasul politic și a dezmembra interesele speciale va fi necesară atingerea consensului și utilizarea unei abordări graduale. Reforma constituțională majoră care vizează consolidarea instituției prezidențiale poate părea o soluție la îndemână pentru unii, dar ea este însoțită de riscuri uriașe pentru viitorul democratic al Republicii Moldova.

2. Mediul de afaceri

Căutați investiții? Eliminați deficiențele mediului de afaceri

Perioada de după criză este un moment în care investitorii încearcă mai mult decât oricând să evite riscurile. Tocmai din acest motiv, decizia de a investi într-o anumită țară este adesea condiționată de calitatea mediului de afaceri. În general, țările cele mai defavorizate în această privință sunt cele care au un grad mai mare de instabilitate politică, un nivel ridicat de birocrație, mai puține stimulente fiscale și o infrastructură precară. Cel mai simplu mod pentru a verifica eficiența activității Guvernului privind îmbunătățirea mediului de afaceri este de a compara obiectivele vizate cu rezultatele finale. În continuare, vom identifica măsura în care Guvernul și-a îndeplinit planurile de îmbunătățire a mediului de afaceri.

Încă în octombrie 2009 Ministerul Economiei a elaborat primul Plan de eliminare a constrângerilor administrative asupra mediului de afaceri. Scopul acestuia era de a identifica problemele specifice, a oferi soluții și a stabili termene-limită clare pentru toate instituțiile guvernamentale implicate. Cele mai importante obiective stabilite de plan pentru anul 2010 au fost: asigurarea unei proceduri simplificate de înregistrare a companiilor, accelerarea ritmului de eliberare a autorizațiilor în construcție, eliminarea cerințelor de licențiere aplicate unor activități restricționate, diminuarea taxelor de autorizare aplicate transportului rutier internațional de mărfuri. La sfârșitul anului 2010 planul a fost actualizat și unele măsuri amânate până în 2011. Urmând termenii de timp stabiliți în plan, în primele două trimestre ale anului 2011 Guvernul a întreprins o serie de măsuri care vor îmbunătăți în continuare mediul de afaceri din Republica Moldova. Vom prezenta o scurtă descriere a celor mai importante măsuri aplicate până în prezent.¹

Birocrația a fost întotdeauna o problemă majoră în Republica Moldova. Atât investitorii străini, cât și întreprinzătorii locali declară că povara administrativă este încă foarte ridicată și constituie un impediment major pentru derularea afacerilor. De fapt, potrivit unui sondaj realizat de Forumul Economic Mondial în 2010, întreprinzătorii locali consideră birocrația ca fiind a treia constrângere majoră în administrarea eficientă a afacerilor (după instabilitatea politică și accesul limitat la finanțare). În căutarea unei căi de îmbunătățire a situației, Ministerul Economiei a decis să elimine 135 din cele 406 autorizații și certificate legate de activitatea economică, emise în prezent de către diferite organe de stat. Motivul acestei decizii este faptul că, de multe ori, aceste autorizații au roluri care se suprapun sau, mai rău, autorizațiile date nu au nici un scop îndreptățit. Totuși, principala problemă ce vizează aceste autorizații este lipsa temeiului juridic. Acest aspect implică faptul că nu există nici o sursă oficială în care se specifică prețul autorizației (dacă este cazul), documentele necesare și autoritatea responsabilă de emiterea acesteia. Tocmai pentru a rezolva această problemă, Ministerul Economiei intenționează să creeze un nomenclator al tuturor autorizațiilor selectate să rămână în vigoare. În plus, întreprinzătorilor li se vor pune la dispoziție câteva „ghişee unice” responsabile de emiterea acestor autorizații, o inițiativă care va reduce, fără îndoială, timpul de așteptare. Toate aceste măsuri sunt planificate pentru trimestrele 3 și 4 din 2011 și până în prezent ele nu au avut nici un impact asupra mediului de afaceri. Cu toate acestea, în primele două trimestre Ministerul Economiei a solicitat activ sprijin și sugestii din partea reprezentanților sectorului de afaceri².

¹ <http://www.mec.gov.md/node/1744>.

² Raportul privind competitivitatea globală 2010-2011.

Deși asigurarea unei competiții sănătoase pe piață nu se numără printre obiectivele indicate în planul menționat, acesta este totuși un element esențial al unui mediu de afaceri favorabil. În această privință, activitatea mai intensă a Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței (ANPC) este mai mult decât binevenită. De la începutul anului, ANPC a dat publicității câteva cazuri răsunătoare de concurență neloială. Unul dintre acestea se referă la o înțelegere de cartel care implică 7 comercianți majori de combustibil, care în cele din urmă au fost amendați cu 2 milioane de lei. Această amendă ridicolă (care a fost împărțită între comercianți) a avut, se pare, rolul de a preveni alte practici de acest gen. Încă de la producerea acestui incident (adică în februarie 2011), prețurile combustibililor au înregistrat o serie de perturbații pe piețele mondiale, dar cele practicate în Republica Moldova au evoluat constant în aceeași direcție - în sus. În aceste condiții, eficiența măsurilor luate de ANPC devine extrem de discutabilă. Totuși, aspectul cel mai îngrijorător de pe piața combustibililor din Moldova este majorarea concertată a prețurilor de către comercianți. Faptul că prețurile marilor furnizori sunt practic identice și urmează aceleași tendințe de creștere pare a fi mai mult decât o simplă coincidență.

Starea generală a mediului de afaceri se reflectă în cele mai recente clasamente efectuate de organizațiile internaționale specializate în domeniu. Importanța acestor clasamente nu ar trebui să fie subestimată, deoarece, de regulă, ele servesc drept ghid investițional important pentru părțile interesate. În continuare vom prezenta poziția Republicii Moldova în câteva clasamente internaționale. Un indice cu reputație pentru estimarea competitivității unei țări este Indicele Libertății Economice (IEF). Potrivit clasamentului din anul 2011, Moldova este plasată pe locul 120, cu un indice general de 55,7¹. Indicele actual este cu două puncte mai mare decât cel acordat în 2010.² Această evoluție pozitivă este atribuită reformelor fiscale recente și unor îmbunătățiri în transparența cadrului regulator. Cu toate acestea, Moldova ocupă locul 40 în rândul celor 43 de țări din Europa, scorul său general fiind încă sub media regională și mondială. Potrivit Heritage Foundation, domeniile care necesită îmbunătățiri rămân mediul de afaceri și managementul macroeconomic.

Și Banca Mondială întocmește un clasament anual al condițiilor de afaceri - clasamentul Doing Business. Potrivit celui mai recent raport (iunie 2011), Republica Moldova a îmbunătățit în mod semnificativ unele aspecte-cheie care se referă la mediul de afaceri. Timpul de așteptare necesar pentru înregistrarea proprietăților a scăzut de la 48 de zile în 2008 la doar 5 zile în 2011. O altă veste bună este că timpul total necesar pentru obținerea certificatului de înregistrare a unei noi companii s-a redus de la 15 zile la doar o zi în 2011. Din păcate, această îmbunătățire este destul de controversată, deoarece întreprinzătorii sunt încă obligați să prezinte o listă lungă de documente pentru înregistrare, imediat după acordarea certificatului de înregistrare. Pentru a rezuma, procedura de înregistrare a companiilor trebuie să fie însoțită de alte proceduri conexe în vederea obținerii eficienței maxime³.

Deși clasamentele internaționale indică unele îmbunătățiri, situația nu este chiar atât de roză. În realitate, din analiza Planului de eliminare a constrângerilor administrative în mediul de afaceri pentru 2011 și a celui elaborat pentru anul 2010 devine destul de evident faptul că organele de stat nu au reușit să pună în aplicare toate măsurile prevăzute, unele dintre acestea migrând dintr-un plan anual de acțiune în altul. Mai precis, probleme cum ar fi: controlul excesiv din partea organelor de stat (care, de obicei, apar ca din senin), lipsa unor reglementări privind secretul comercial, cotele de permise pentru transportul internațional - au fost preluate de noul plan pentru 2011, pur și simplu pentru că nu au fost rezolvate în anul precedent. Principalul motiv al întârzierii realizării obiectivelor propuse este interacțiunea dificilă dintre ministere și agenții, care par reticente în a coopera eficient.

¹ Indicele libertății economice 2011, http://www.heritage.org/Index/pdf/2011/Index2011_Full.pdf.

² Indicele libertății economice 2010, http://www.heritage.org/Index/pdf/2011/Index2011_Full.pdf.

³ Derularea afacerilor în Europa de Sud și Est (Doing Business in South and East Europe), <http://www.doingbusiness.org/Reports/Subnational-Reports/South-East-Europe>.

Prognoză

- ❑ Faptul că multe măsuri-cheie planificate sunt amânate este un aspect specific, care demonstrează că în aceste vremuri tulburi Guvernul Republicii Moldova este mult prea preocupat de luptele politice interne pentru a mai acorda atenție asigurării unui mediu de afaceri competitiv. De fapt, tensiunea politică permanentă reprezintă unul dintre obstacolele care împiedică punerea în aplicare a unei politici coerente axată pe calitatea mediului de afaceri. Conform previziunilor Expert-Grup, în perioada rămasă a anului 2011 nu vor fi progrese semnificative în promovarea reformei regulatorii dacă partidele coaliției de guvernare nu vor ajunge la o înțelegere în ceea ce privește modul de cooperare și de comunicare reciprocă. Un alt ingredient-cheie al succesului este imunitatea conducătorilor politici în fața grupurilor de interese care pătrund în instituțiile de stat pe care aceste persoane sunt desemnate să le conducă;
- ❑ Nu este secret că legea concurenței în vigoare a fost adoptată în anul 2000 și nu mai este adecvată în anumite aspecte, cum ar fi piețele de monopol și înțelegerile de cartel. Un nou proiect de lege care stabilește baza pentru soluționarea acestor probleme a fost deja elaborat de ANPC și publicat. Agenția intenționează să îmbunătățească în continuare proiectul actual, cu ajutorul experților europeni. Se preconizează că proiectul final al legii va fi aprobat până la sfârșitul anului. Cu toate acestea, având în vedere chestiunile sensibile vizate de această lege, este foarte probabil că grupurile de interese vor încerca să frâneze adoptarea legii sau, mai rău, să modifice conținutul ei.

Recomandări de politici

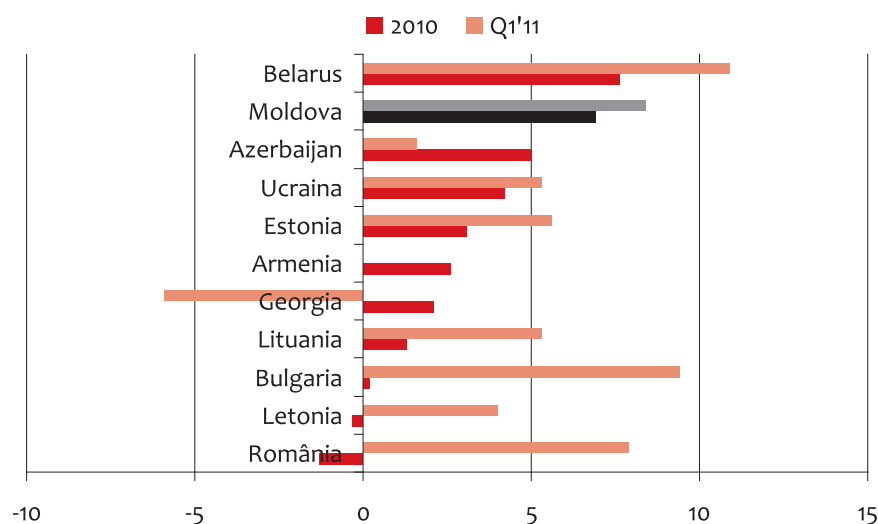
- ❑ Cazul „prețurilor carburanților” în Republica Moldova nu este doar un caz remarcabil de ineficiență instituțională, după cum au fost prezentate mai sus în acest capitol. Carburanții sunt un important factor de producție, care ar putea influența în mod semnificativ prețul final al bunurilor și serviciilor. În cazul în care autoritățile rămân „surde și oarbe” la această situație, prețurile mari ale combustibililor ar putea cauza costuri de producție și mai mari (costuri care, în cele din urmă, joacă un rol-cheie în atragerea ISD). Deși această problemă este mult prea complexă pentru a fi rezolvată pe termen scurt, autoritățile ar trebui, cu certitudine, să elaboreze un set de mecanisme care să permită prevenirea înțelegerilor de cartel, cum a fost cea identificată de ANPC în T1'11.

3. Produsul Intern Brut

Creștere impresionantă: cât va mai dura?

Anvergura redresării economice a Republicii Moldova în urma crizei economice mondiale este cu adevărat impresionantă. Cu o creștere a PIB-ului de 6,9% în 2010, Republica Moldova a revenit la nivelul producției de până la criză și a evoluat relativ bine în comparație cu alte țări din regiune. Datele de la începutul anului 2011 sunt și mai surprinzătoare. Sporul PIB-ului cu 8,4% în T1'11 întrece chiar și cele mai optimiste așteptări, în baza cărora Guvernul și-a revizuit previziunile de creștere economică cu 0,5 puncte procentuale până la 5% în mai 2011. Performanța Republicii Moldova este remarcabilă și în comparație regională (Figura 1).

Figura 1: Creșterea PIB-ului f-a-p, %, 2010-2011

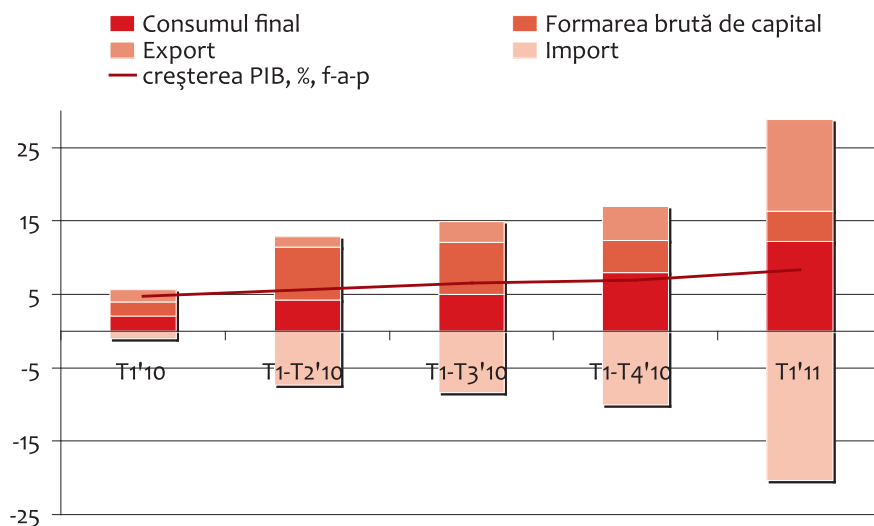

Sursa: BNS, statistici CSI, Eurostat;

Deja în mod obișnuit, consumul final a rămas principalul motor al creșterii economice. Cu o avansare de 11,9% a consumului final în T1'11, Republica Moldova revine în poziția sa de lider din punct de vedere al ponderii consumului privat în PIB. Astfel, percepția că creșterea economică din 2010 a fost mai calitativă, datorită contribuției semnificative a formării brute de capital, a fost doar o iluzie, creșterea investițiilor fiind umbrită în cele din urmă de saltul consumului (Figura 2). Totuși, sporul în formarea de capital este destul de impresionant și nu poate fi ignorat. Atât investițiile în capital fix, cât și variația stocurilor dezvăluie optimismul din sectorul privat. În primul rând, investițiile în utilaje și echipamente au crescut cel mai mult, indicând asupra extinderii afacerilor și a necesității mai mari de active pentru activitatea de producție. În al doilea rând, creșterea stocurilor denotă, de asemenea, așteptările pozitive ale companiilor în ceea ce privește vânzările viitoare. Însă acest fenomen nu trebuie să provoace o euforie exagerată, fiindcă această situație este determinată mai mult de redresarea generală a economiei decât de o îmbunătățire funda-

mentală a mediului de afaceri. ISD au crescut doar cu 50% în 2010, de la o bază foarte scăzută (și au reprezentat 3,4% din PIB), și cu 73% în T1'11. Această creștere a fost susținută în principal de veniturile reinvestite, care au crescut de 6 ori, în timp ce evoluția capitalului social a fost modestă - în jurul a 33%. Este posibil ca investitorii străini să urmeze aceeași logică ca și companiile autohtone, planificând extinderea activității în procesul de redresare economică, sau să profite de ultimul an de „paradis fiscal” cu cota zero a impozitului pe venit aplicat persoanelor juridice pentru profitul reinvestit. Între timp, investițiile în capital fix finanțate din surse externe au scăzut.

Figura 2: Contribuția elementelor de cheltuieli la creșterea PIB-ului, puncte procentuale, 2010-2011

Sursa: BNS;

Creșterea consumului se reflectă în modul corespunzător și în comerțul exterior al Republicii Moldova, cererea internă fiind acoperită în mare parte de mărfuri importate. Deși în T1'11 importurile au avansat mai lent decât exporturile, amploarea deficitului comercial a atras după sine o contribuție negativă a exporturilor nete în creșterea PIB-ului (-8% în T1'11 față de -5,4% în 2010). Desigur, consumul ridicat a modelat structura PIB-lui pe elemente de producție. Ponderea valorii adăugate brute (VAB) în PIB a scăzut de la 84,1% în T1'10 la 82,9% în T1'11, fiind atenuată de creșterea de 17,9% a impozitelor pe produse. La începutul deceniului ponderea VAB în PIB era de aproximativ 87-88%, cel mai scăzut nivel fiind atins chiar înainte de criza economică (82,3% în 2008). Situația s-a schimbat puțin în timpul crizei, dar a revenit destul de repede la tendința inițială, ce reflectă calitatea scăzută a creșterii. Între timp, deși toate sectoarele economice au avansat, acest lucru nu a fost suficient pentru a menține poziția în PIB. Doar creșterea din sectorul industrial și din comerțul cu amănuntul a fost suficientă pentru a evita scăderea ponderii acestora în PIB (mai multe detalii în Capitolele 4-7).

Principala problemă a creșterii economice bazate pe consum și pe remitențe este că aceasta este însoțită de o rată înaltă a inflației. Moldova nu este singura țară care a trecut prin astfel de evoluții, iar experiența altor țări arată că, pe termen lung, această creștere nu este durabilă. Cererea agregată în creștere continuă duce la accelerarea inflației atunci când resursele devin limitate și, pe termen scurt, această situație determină oferta agregată neelastică, care ca urmare agravează echilibrul dintre inflație și creștere economică. Astfel, creșterea cererii agregate cauzează mai degrabă majorarea prețurilor decât creșterea producției și a ocupării forței de muncă. Cu siguranță, acesta este cazul Republicii Moldova. Creșterea economică non-inflaționistă poate fi atinsă

dacă economia va fi capabilă să ridice potențialul producției prin îmbunătățirea performanței pe partea de ofertă: susținerea sporirii productivității, dezvoltarea tehnologică a stocului de bunuri capitale (prin investiții mai mari) și creșterea ofertei de forță de muncă calificată.

Prognoză

- Deoarece 2011 se dovedește a fi încă un an de recuperare, atât investițiile, cât și consumul vor continua să crească, dar cu rate diferite. Avansarea consumului se așteaptă a fi mai mare din cauza creșterii salariilor, a volumului creditelor de consum și, cu siguranță, a remitențelor. Pe termen scurt și mediu, modelul de creștere bazată pe consum este sortit pentru Republica Moldova, însă evoluția pe termen lung a economiei depinde în mare măsură de orientarea politicilor de stat. Pe baza acestor ipoteze, prognozăm o creștere economică de până la 6,6% în 2011 și o temperare în 2012, până la 4,5%.

Recomandări de politici

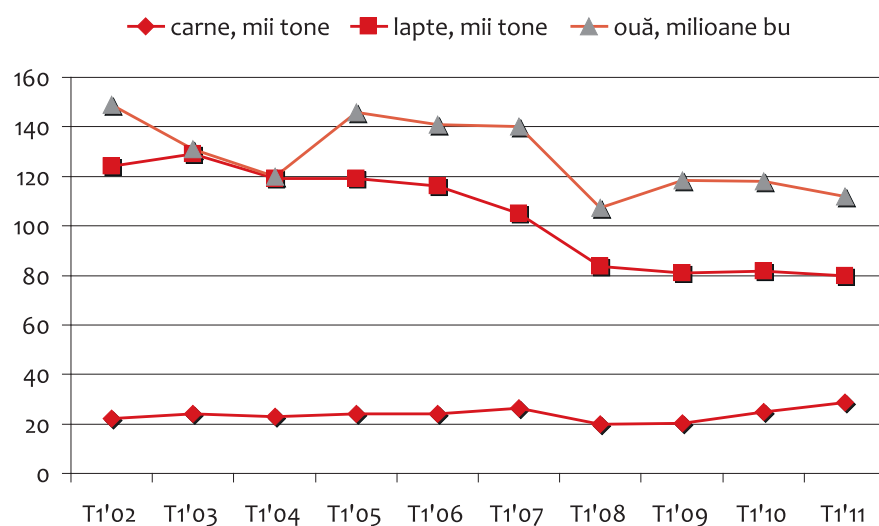
- Începând cu anul 2000, autoritățile naționale, experții și organizațiile internaționale au întâlnit dificultăți în anticiparea amplitudinii creșterii economice în Republica Moldova, în special din cauza dependenței ridicate de remitențe, care sunt în afara controlului Guvernului și greu de prognozat. Aceste influxuri contribuie semnificativ la creșterea PIB-ului, prin urmare, chiar și o mică variație a lor poate provoca oscilații semnificative în evoluția PIB-ului. Pentru a asigura tranziția către noul model economic în baza capacității reale a economiei de a finanța și a promova investițiile și de a reorganiza sectoarele deficitare, Guvernul trebuie să utilizeze modele de prognozare mai comprehensive, care să țină cont și de schimbările economice regionale și europene. Aceste modele pot fi dezvoltate în colaborare cu instituțiile de cercetare existente;
- Modelul de creștere economică de până la criză, bazat pe consum, este unicul fezabil pe termen scurt și mediu pentru Republica Moldova. În prezent, acesta oferă autorităților moldovenești un confort excesiv, eliminând presiunile de pe piața forței de muncă și presiunile asupra formării veniturilor bugetare, colectate în principal din impozite indirecte. Însă această situație nu poate dura la nesfârșit și, după cum s-a menționat mai sus, creșterea consumului fără o creștere suficientă a producției va duce, pe termen lung, mai curând la un nivel ridicat al inflației, decât la creșterea producției și a productivității. Astfel, Guvernul ar trebui să profite de intrările de remitențe și să sprijine investițiile publice și private. Investițiile în infrastructură și îmbunătățirea climatului de afaceri reprezintă calea spre creșterea economică bazată pe investiții;
- Tranziția către o economie competitivă, inovatoare și bazată pe investiții nu poate avea loc fără un capital uman calificat și competent. Prin urmare, investițiile în sistemul de educație și cel de cercetare-dezvoltare sunt cruciale. În prezent, aceste sectoare nu răspund necesităților economice ale țării și nu contribuie la modernizarea economiei; calitatea învățământului este în scădere, în timp ce investițiile în cercetare și dezvoltare nu se soldează cu beneficiile așteptate. Deși dificilă și fără un impact imediat, reorganizarea acestor sisteme este necesară. Acest proces va necesita o implicare mai mare a sectorului privat în sistemele de educație și cercetare-dezvoltare. Transferul tehnologic ar trebui să fie elementul central al reformei; acesta ar trebui să beneficieze de o pondere mai mare în totalul cheltuielilor pentru cercetare și dezvoltare, fiind capabil să producă rezultate pozitive în termen scurt și mediu și să contribuie la consolidarea competitivității producătorilor naționali pe piețele externe.

4. Agricultura

Creștere înaltă, venituri mici

Creșterea cu 8,3% a producției agricole în T1'11 f-a-p a fost susținută în principal de progresele înregistrate în sub-sectorul zootehnic (+8,4%). Producția culturilor agricole a scăzut de trei ori, cu o pondere generală neglijabilă în cadrul producției totale (0,3%)¹. Analizând datele mai profund, se pare că acest rezultat s-a datorat în special ramurilor de creștere a păsărilor și bovinelor pentru producția de carne (+15,3%), în timp ce producția de lapte a scăzut cu 2%, iar cea de ouă cu 5%. Aceste evoluții sunt foarte modeste dacă se face o comparație istorică (Figura 3). Imaginea este și mai puțin optimistă dacă avem în vedere cererea de produse alimentare în continuă creștere pe piața internă și decalajul tot mai mare a acesteia față de producția internă.

Figura 3. Evoluția principalelor produse de origine animală în primul trimestru, 2002-2011

Sursa: BNS;

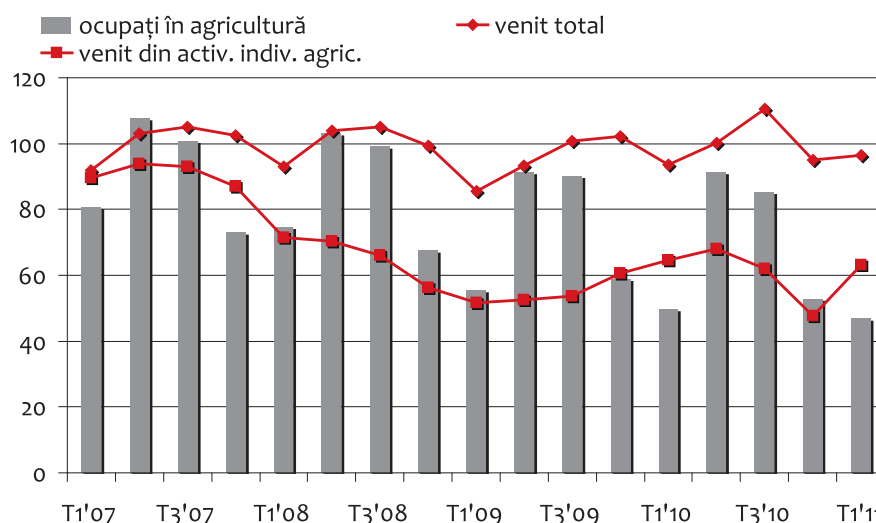
Prețurile producătorilor și nivelul de producție au evoluat în direcții opuse: prețul cărnii a fost cu 11% mai mic decât în T1'10, în timp ce prețurile la lapte și ouă au fost cu 19,3% și respectiv 3% mai mari². Prin urmare, din punct de vedere al veniturilor globale, producătorii de lapte sunt mai avantajăți. Cu toate acestea, veniturile globale mai mari nu înseamnă neapărat și profituri mai mari în buzunarele agricultorilor: în T1'11, media ponderată a prețurilor producătorilor a crescut cu 17,3% f-a-p, în timp ce costurile unor factori de producție esențiali au crescut la fel de repede, dacă nu chiar mai repede. De exemplu, în martie 2011, prețul combustibilului a fost mai mare cu 17,4% f-a-p,

¹ BNS, "Producția agricolă globală în ianuarie - martie 2011", <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3380>.

² BNS, "Indicii trimestriali ai prețurilor pentru produsele agricole vândute de gospodăriile și gospodăriile agricole", http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/prețuri/prețuri_agricultura/1_ind_trim_preț_agric.xls.

al gazelor - cu 31%, iar al transportului de mărfuri - cu 10%. „Foarfecele prețurilor” explică de ce o creștere pozitivă a producției este asociată cu o scădere de 5% f-a-p a veniturilor reale obținute din activitatea individuală agricolă, raportate de gospodăriile din mediul rural¹. Diminuarea veniturilor obținute din activități agricole a fost reflectată printr-o scădere dramatică - 5,6% f-a-p - a forței de muncă angajate în acest sector, inclusiv fiind vorba de o scădere cu 18% a numărului de angajați din gospodăriile agricole. În același timp, conform datelor raportate, veniturile totale ale gospodăriilor rurale au crescut în termeni reali cu aproximativ 3% f-a-p, (Figura 4). Din perspectiva economiei dezvoltării, aceste cifre ar sugera, la prima vedere, diversificarea bazei economice din mediul rural, cu o pondere în creștere a salariilor, în timp ce veniturile din activități agricole individuale sunt în scădere. Însă acest argument al „dezvoltării” ar fi valabil doar dacă s-ar trece cu vederea ponderea în creștere a transferurilor sociale și a altor transferuri bănești în totalul veniturilor (Figura 5). De fapt, din moment ce totalul veniturilor reale ale gospodăriilor din mediul rural a rămas constant pe termen lung (Figura 4, linia superioară), observăm mai degrabă o dependență tot mai mare a locuitorilor de la sate de transferurile bănești de la bugetul de stat și de la emigranți, decât o diversificare reală a vieții economice din mediul rural.

Figura 4. Evoluția ocupării forței de muncă în agricultură, a veniturilor totale și a veniturilor obținute din activități agricole individuale ale gospodăriilor din mediul rural, T1'07-T1'11, 2006 = 100%

Sursa: BNS și calcule ale Expert-Grup;

În acest context, o serie de decizii politice au atras atenția noastră în T1-T2'2011. Una dintre cele mai controversate decizii a fost interzicerea exporturilor de cereale, pe motiv de „securitate alimentară”. Această decizie pare mai degrabă o încercare disperată de a determina companiile private să-și asume responsabilitatea pentru eșecul guvernului de a reface în timp util rezervele de stat². Seria deciziilor controversate nu se încheie aici: am fost martorii repetării practicilor deja bine cunoscute, prin care Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare (MAIA) i-a „convins” pe producătorii de zahăr să sisteze exporturile de zahăr³, sau a modului în care ministerul respectiv

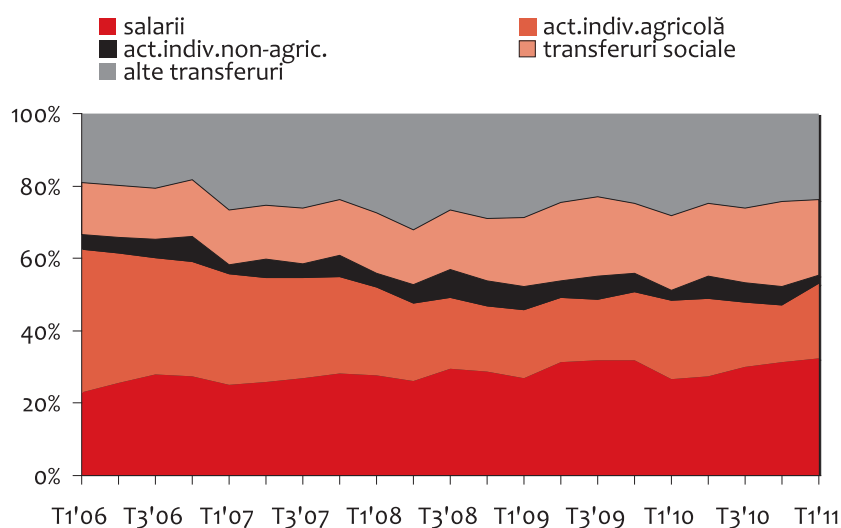
¹ BNS, „Veniturile și cheltuielile populației în primul trimestru din 2011”, <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=344o&parent=0>.

² Expert-Grup, „Realitatea economică”, ediția nr. 17, martie 2011, <http://www.expert-grup.org/index.php?go=biblioteca&n=184>.

³ Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, „Zahărul nu se va mai scumpi”, <http://maia.gov.md/libview.php?l=ro&idc=52&id=14222>.

a reacționat la creșterea prețurilor la pâine¹. Printre deciziile inspirate merită menționat faptul că MAIA și câteva asociații ale producătorilor de vin au semnat un memorandum privind promovarea vinurilor, prin care va fi creată o agenție de promovare public-privată pentru a sprijini explorarea noilor piețe pentru vinurile moldovenești (având în vedere activitățile de marketing din ultimele luni, China și SUA par a fi unele din cele mai promițătoare piețe). Elaborarea conceptului strategiei pentru siguranța alimentelor este o altă evoluție pozitivă demnă de menționat. După aprobarea strategiei de către Guvern, punerea sa în aplicare va avea implicații de durată pentru exporturile moldovenești în UE.

Figura 5. Structura veniturilor gospodăriilor din mediul rural, în funcție de sursele de venit, % din total, T1'06-T1'11

Sursa: BNS și calcule ale Expert-Grup;

Proгноză

- Datele statistice pentru T2'11 nu erau disponibile la momentul elaborării acestei publicații. Ploile abundente și grindina din luna iunie par să fi avut doar un impact nesemnificativ (estimăm că circa 0,5% din recoltă a fost distrusă). Cu toate acestea, impactul pe termen mediu ar putea fi mai important, din cauza bolilor plantelor, care au putut fi provocate de vremea ploioasă;
- Conform estimărilor Expert-Grup, în 2011 prețurile vor rămâne înalte pe durata întregului an, în timp ce costurile de producție, care vor crește în același ritm, vor duce la o scădere bruscă a profiturilor în sectorul agricol;
- Este de așteptat ca producția anuală de legume să scadă semnificativ, cu aproximativ 15-20%. Se așteaptă ca recolta de cereale, struguri și fructe să ajungă la nivelul anului 2010. În general, ne menținem prognoza anterioară de scădere cu 4% a producției culturilor agricole pentru anul 2010;
- Tendințele contradictorii din sectorul zootehnic, înregistrate în T1'11, se vor redresa spre sfârșitul anului, iar noi anticipăm o creștere cu 10,1% a producției anuale, în special

¹ Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, "Scumpirea pâinii", <http://maia.gov.md/libview.php?l=ro&idc=52&id=14222>.

din contul producției de carne și ouă. Această previziune este cu 3 p.p. mai mică decât precedentă (MEGA 3). Ca rezultat, Expert-Grup estimează o creștere destul de infimă a sectorului agricol în 2011, de doar 1,1%.

Recomandări de politici

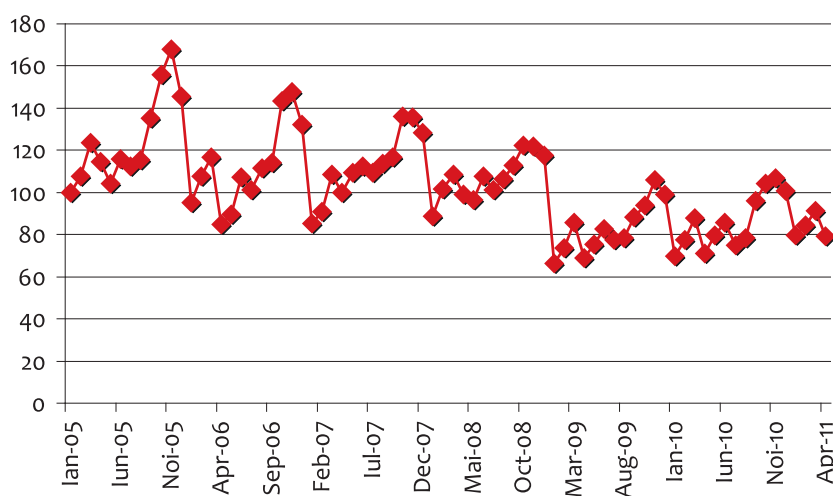
- În mod tradițional, factorii de decizie din Republica Moldova consideră producția modestă a culturilor agricole din primul trimestru al fiecărui an ca fiind ceva normal; de fapt, această situație este total anormală, atât timp cât condițiile climatice și de sol ale țării permit obținerea de culturi agricole pe parcursul întregului an în sere, tuneluri, etc. Dacă fiind creșterea prețurilor la produsele alimentare la nivel global, neutilizarea deplină a potențialului agricol este o strategie economică eronată și un motiv-cheie al subdezvoltării Republicii Moldova. Promovarea activității agricole pe tot parcursul anului ar trebui să fie una dintre prioritățile cheie ale politicii agricole a Republicii Moldova;
- Reuniunile la care au participat factorii de decizie de nivel înalt în prima jumătate a anului au evidențiat nemulțumirea agricultorilor față de noua politică privind subvențiile agricole. Aceștia se plâng, evident, că subvențiile sunt mici. Considerăm că acest aspect este mai puțin important decât nivelul precar de pregătire economică și tehnologică al beneficiarilor subvențiilor. O prioritate absolută pentru MAIA ar trebui să fie promovarea instruirii și educării agricultorilor și, în acest scop, adoptarea unei noi direcții pentru subvențiile agricole și revizuirea sistemului de învățământ agricol;
- Evoluțiile de piață și de politică din prima jumătate a anului arată în mod clar că o prioritate esențială pentru MAIA ar trebui să fie promovarea diversificării piețelor. China, UE și SUA dispun de un potențial imens, pe care producătorii din Moldova încă nu l-au explorat. Inițiativa public-privată, testată cu succes în sectorul vinificației, este un model care merită să fie extins și în alte sectoare.

5. Industria

0 revenire modestă a industriei

Datele arată că sectorul industrial din Moldova a înregistrat o creștere spectaculoasă de la începutul anului 2011: în Ian-Apr'11 producția totală a crescut cu 9,2% f-a-p, cu avansare mai importantă în luna aprilie comparativ cu luna martie. Cu toate acestea, ne menținem afirmația făcută anterior (a se vedea MEGA 3) că acest ritm modest de creștere nu va fi suficient pentru a atinge rapid nivelul producției de până la criză, adică cel înregistrat în 2005 (Figura 6). Dacă această rată de creștere persistă până la sfârșitul anului 2011, producția industrială anuală totală va ajunge abia la 81% din nivelul atins în 2005.

Figura 6. Indicele producției industriale, Jan'05=100%

Sursa: BNS;

După cum am presupus în MEGA 3, industria extractivă a avansat într-un ritm ridicat (18,6% în Ian-Apr'11) și pe termen scurt perspectivele acestui sector rămân pozitive. Însă, pe termen mediu și lung, evoluția acestuia va depinde în întregime de ritmul de redresare din sectorul construcțiilor care, în prezent, înregistrează o revenire nesigură.

Și industria prelucrătoare se află în ascensiune, iar creșterea producției cu 12,5% f-a-p, înregistrată în ianuarie-aprilie 2011, este o confirmare a acestui fapt, cu puțin peste ceea ce am prognozat în decembrie 2010. Cu toate acestea, și aici riscurile sunt evidente, din moment ce indicatorii pe termen scurt variază semnificativ la nivelul ramurilor din industria prelucrătoare. În martie 2011, sectorul de prelucrare a legumelor și fructelor pare să fi intrat într-o etapă mai dificilă a evoluției sale (scădere cu 16% f-a-p), cu perspective nu tocmai optimiste, ca urmare a declinului așteptat al producției de legume din 2011. Având în vedere evoluțiile oscilante din ultimele luni, perspectivele imediate par a fi destul de nesigure în cazul ramurilor de prelucrare a cărnii, laptelui și tutunului și al producției de hârtie. După un prim trimestru dificil, situația pare să se îmbunătățească în cazul industriei textile, una dintre principalele ramuri industriale din Republica Moldova.

Din cauza lipsei datelor, în MEGA 3 nu am discutat un aspect foarte important - profilul regional al creșterii industriale din anul 2010. Datele relevante fiind publicate recent, le-am examinat mai atent cu scopul de a evalua gradul de omogenitate al creșterii industriale de anul trecut în întreaga țară și distanța care separă fiecare regiune de nivelul atins anterior crizei, adică cel corespunzător anului 2005. Am constatat că, în 2010, doar 8 entități sub-naționale din cele 35 analizate au recuperat volumul producției industriale, cele mai multe dintre ele aflându-se în Regiunea de Dezvoltare Nord, în timp ce 9 raioane nu au fost capabile să atingă cel puțin jumătate din nivelul de până la criză (Tabelul 2).

Tabelul 2. Grupurile de entități sub-naționale, după rata de creștere a producției industriale în perioada 2006-2010, 2005 = 100%

Entități care au atins nivelul de până la criză	Entități care nu au atins nivelul de până la criză, dar au depășit media națională
Dondușeni, 191% Călărași, 161% Drochia, 150% Ocnița, 146% Soroca, 146% Fălești, 130% Râșcani, 120% Căușeni, 101%	Anenii Noi, 97% Ungheni, 93% Municipiul Bălți, 91% Glodeni, 87% Rezina, 87% Orhei, 83% Cimișlia, 83% Municipiul Chișinău, 81%
Entități care au atins mai mult de jumătate din nivelul de până la criză, dar sub media națională	Entități care au atins mai puțin de jumătate din nivelul de până la criză
Florești, 79% Taraclia, 73% Telenești, 71% UTA Găgăuzia, 65% Cahul, 64% Briceni, 62% Șoldănești, 62% Criuleni, 61% Leova, 58% Strășeni, 52%	Dubăsari, 50% Ialoveni, 47% Edineț, 46% Ștefan Vodă, 45% Basarabeasca, 41% Sângerei, 39% Hâncești, 38% Cantemir, 36% Nisporeni, 30%

Sursa: Calculele Expert-Grup, pe baza datelor BNS;

După cum am previzionat în MEGA 3, în 2011, sectorul energetic și-a continuat declinul, lent, dar constant (-3% în Ian-Apr'11 f-a-p). Consecințele acestei situații nu sunt simple. Pe de o parte, scăderea cu 1,8% a producției interne de energie electrică în primul trimestru al anului este deosebit de îngrijorătoare, pe fondul creșterii concomitente a cererii interne cu o rată estimată la 4,0%. Pe de altă parte, scăderea cu 4,4% a producției de energie termică furnizată prin intermediul sistemelor centralizate municipale reflectă efectul net al creșterii prețului pentru gazul importat din Rusia, deoarece consumul de gaze a scăzut cu 5% în T1'11 f-a-p. Este interesant că Moldova și-a redus dependența energetică față de Rusia, pe fundalul creșterii acestei dependențe în majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est în prima jumătate a anului 2011. În ultimii doi ani, creșterea prețului gazelor naturale în Republica Moldova a fost una dintre cele mai semnificative. Reducerea consumului de gaze nu a avut nici un impact vizibil asupra nivelului producției din sectoarele energo-intensive. În cele din urmă, acest lucru sugerează că un nivel realist al tarifelor poate juca un rol esențial ca instrument de politici pentru îmbunătățirea eficienței energetice în țară.

Prognoză

- ❑ Am revizuit cu 1,7 p.p. în sus prognoza privind creșterea industrială, și considerăm că, în 2011, sectorul industrial va marca o creștere a producției de 5,0%;
- ❑ Sectorul construcțiilor evoluează mai lent decât ne așteptam, ceea ce ne determină să reducem previziunea de creștere anuală a industriei extractive de la 15% la 12%;
- ❑ Este de așteptat ca industria prelucrătoare să înregistreze o creștere de 6% în acest an, susținută de avansul industriei alimentare și al industriei de textile, îmbrăcăminte și blănuri;
- ❑ Producția de energie va rămâne pe pantă negativă în 2011, scăzând cu 6%. Starea necorespunzătoare a centralelor electrice de cogenerare rămâne principalul factor vinovat pentru această performanță.

Recomandări de politici

- ❑ Perspectivele sumbre de redresare a industriei la nivel regional dovedesc necesitatea politicilor de intervenție la nivelul întregului sector, preponderent față de soluțiile adoptate pentru raioane. Pregătirea unor studii de fezabilitate (9 au fost realizate în prima jumătate a anului) nu este suficientă pentru a atrage investitorii. Autoritățile publice locale de nivel inferior trebuie să joace un rol mai activ, de exemplu prin accelerarea schimbării destinației terenurilor din cea agricolă în cea industrială. În același timp, capacitățile lor de a atrage fonduri publice, private și internaționale pentru construirea de parcuri industriale sunt destul de reduse și trebuie susținute de MIEPO, Ministerul Economiei și Cancelaria de Stat. O atenție deosebită trebuie să se acorde regiunilor incluse în celula din colțul din dreapta jos din Tabelul 2: numai în 3 din cele 9 raioane cu cea mai redusă activitate industrială s-au efectuat studii de fezabilitate cu privire la parcurile industriale. Celelalte 6 au nevoie de asistență imediată pentru elaborarea de studii, iar tuturor celor 9 regiuni trebuie să li se ofere cu prioritate resurse pentru înființarea parcurilor industriale propriu-zise;
- ❑ În prima jumătate a anului 2011, administrațiile întreprinderilor de stat și salariile personalului de conducere a acestora s-au aflat printre problemele cu cea mai intensă dezbateră publică, chiar dacă cea mai mare parte a discuțiilor nu a reușit să treacă de faza declarațiilor populiste. Decizia strategică de restructurare / privatizare a companiilor publice a fost adoptată. În același timp, insistența Guvernului cu privire la limitarea salariilor personalului conducerii executive și ale membrilor consiliilor de administrație pare să fie complet eronată. Salariile managerilor trebuie să rămână ridicate sau chiar să crească, însă pe de altă parte trebuie să fie elaborate, adoptate și introduse în uz criterii de performanță managerială care a fi adaptate la sectoarele de activitate respective și ar fi impuse prin intermediul unor contracte corespunzătoare semnate cu managerii.

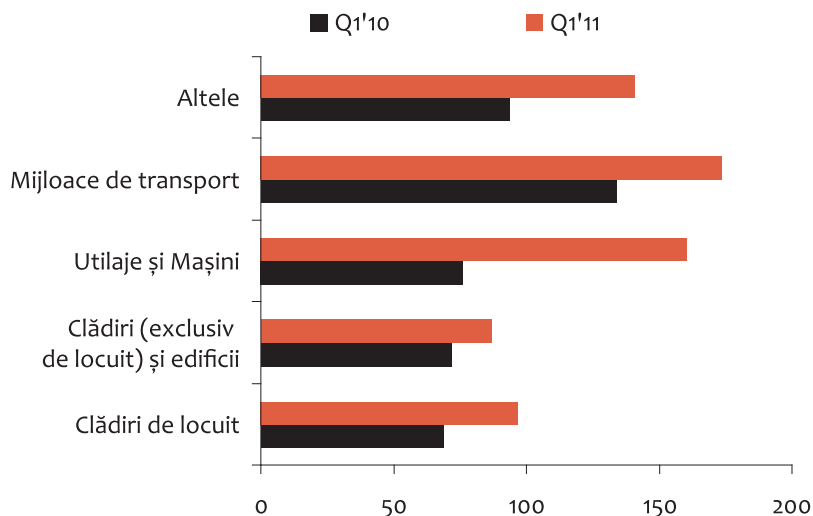
6. Construcțiile

Redresare timidă și contradictorie ...

În T1'11 ponderea sectorului construcțiilor în PIB a rămas relativ constantă (2,5% în T1'10 față de 2,4% în T1'11). Totuși, în T1'11 acest sector a înregistrat o creștere modestă de 4%, având în vedere scăderea de 23% din aceeași perioadă a anului 2010. În T1'11 prețul lucrărilor de construcție și montaj (LCM) s-au majorat cu 7,3%. Este de remarcat faptul că în anul 2008 indicele de preț pentru LCM a înregistrat o scădere, pentru prima dată din anul 1993. Creșterea indicelui de preț pentru LCM ar putea fi o consecință a recuperării ușoare din sectorul construcțiilor (și, totodată, a cererii mai mari). Totuși, pentru a identifica determinanții reali ai acesteia, este necesar să se examineze evoluția componentelor sectorului.

Deși valoarea investițiilor în active materiale pe termen lung întrece cele mai optimiste așteptări, dezvoltarea sectorului s-a datorat creșterii cu 60% a investițiilor în utilaje și echipamente și creșterii cu 73% a investițiilor în mijloace de transport. Din păcate, volumul investițiilor în clădiri rezidențiale a evoluat în direcția opusă - în T1'11 performanța acestui sub-sector a scăzut cu 3,2%. Tendința de scădere a fost și mai evidentă în cazul clădirilor nerezidențiale. În T1'11, acest sub-sector a cunoscut o scădere de 13% f-a-p (Figura 7).

Figura 7: Investițiile în active materiale pe termen lung, %, f-a-p (T1'10-T1'11)

Sursa: Calculele Expert-Grup în baza datelor BNM;

Descompunerea creșterii sectorului construcțiilor după sursele de creștere denotă că performanța în cadrul sub-sectoarelor a fost foarte neuniformă. Într-adevăr, sectorul de afaceri se redresează, în caz contrar creșterea investițiilor în utilaje și echipamente ar fi mai puțin remarcabilă. Cu toate acestea, companiile au fost mai puțin dornice să-și investească mijloacele disponibile în imobiliare decât anul trecut. Explicația acestor cifre ar putea fi faptul că principala prioritate a antreprenorilor este la acest moment creșterea capacității de producție. O capacitate sporită le-ar permite satisfacerea cererii interne în creștere.

În ceea ce privește evoluția investițiilor în clădiri rezidențiale, situația este mult mai complexă. În primul rând, furnizorii de pe această piață aplică marje excesive la costurile pe care le suportă în cadrul lucrărilor de construcții și montaj. Ca urmare a acestei practici, prețurile apartamentelor sunt exagerate. Cu toate acestea, faptul că majoritatea clienților nu sunt dispuși să plătească prețul cerut nu determină furnizorii să stabilească un preț mai mic, deoarece costurile clădirilor rezidențiale sunt acoperite de obicei de vânzarea unei fracții din numărul de apartamente. În cele din urmă, explicația din spatele scăderii investițiilor în acest sub-sector devine destul de evidentă - după ce întreaga clădire a fost deja construită, furnizorii nu sunt dispuși să facă investiții suplimentare, până când apartamentele rămase din clădirea pe jumătate goală sunt complet vândute.

Vorbind despre clienții ce evident pierd bătălia de pe piața imobilă, este greu să nu simțim o oarecare milă față de ei. Din păcate, prețul exagerat de pe piață este doar unul din necazurile clienților. Pe parcursul anului trecut, sectorul bancar a încercat să promoveze un produs financiar relativ nou - împrumuturile și creditele ipotecare pentru locuințe. Până acum, cetățenii Republicii Moldova au fost reticenți în a alege această opțiune pentru finanțarea viitoarelor lor locuințe, și asta dintr-un motiv întemeiat. Ratele dobânzilor sunt departe de a fi avantajoase, unele bănci oferind împrumuturi ipotecare cu rata dobânzii de până la 14%. Achiziționarea unui apartament în baza unui astfel de contract ar putea crește prețul final al apartamentului cu aproape 100%.

De fapt, puterea de cumpărare a potențialilor cumpărători de imobile este alimentată de remitențe și, ca urmare, pe piață se creează un echilibru artificial. În cazul în care remitențele ar fi eliminate din modelul economic, echilibrul pieței s-ar stabiliza la un preț mai mic.

Prognoză

- Până la sfârșitul anului 2011, este de așteptat ca prețurile lucrărilor de construcții-montaj să atingă o creștere anuală de 4-5%, ca urmare a majorării cererii pentru acest tip de servicii. Acest an va marca reluarea tendinței de până la criză, care probabil va fi menținută până în 2012;
- Conform estimărilor Expert-Grup, investițiile în utilaje și echipamente vor continua evoluția ascendentă până la sfârșitul anului. Ritmul de creștere a acestor investiții va fi stimulat de schimbările ce vor urma, când antreprenorii nu-și vor mai putea reinvesti veniturile la o cotă a impozitului de 0%. În astfel de circumstanțe, antreprenorii vor încerca să profite cât mai mult de prevederile actuale pe parcursul anului 2011.

Recomandări de politici

- Obținerea unei autorizații de construcție a fost o procedură împovărătoare, care putea întârzia în mod semnificativ realizarea unui proiect imobiliar. Din fericire, în iulie 2010, Guvernul a aprobat în cele din urmă Legea privind autorizarea executării lucrărilor de construcție. Potrivit unui studiu efectuat de Banca Mondială, legea în cauză ar trebui să reducă numărul mediu de zile pentru a obține o autorizație de la 351 până la 147 zile. Acum, când autoritățile se pot baza pe prevederile unui act normativ, este necesar să se asigure aplicarea corectă a procedurilor și termenelor specificate în acesta;
- În prezent, statul nu are instrumente pentru a diminua costurile creditelor ipotecare. Scopul principal al programului "Prima Casă" a fost să compenseze această disfuncționalitate a pieței cu opțiunea unui preț rezonabil oferit în special familiilor tinere. Totuși, acest program poate fi privit doar ca primul pas al autorităților în încercarea de a asigura populația cu locuințe. Oferirea mai multor opțiuni de credite ipotecare preferențiale la tarife mai mult sau mai puțin realiste ar putea revigora piața imobiliară.

¹ Raport trimestrial, aprilie 2008 – iunie 2008, Proiectul „Reforma Cadrului de Reglementare a Activității de Întreprinzător și a Administrării Fiscale în Moldova” (BIZTAR)

7. Serviciile

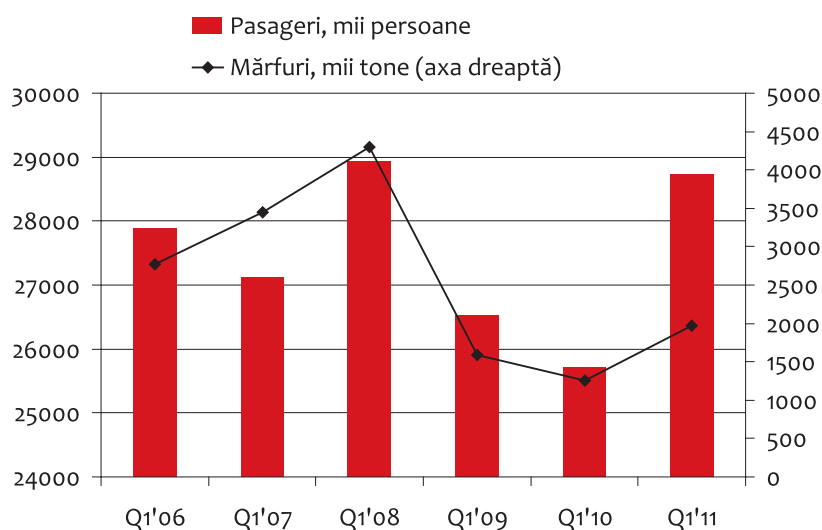
Drumul lung și întortocheat spre ... redresare

Sectorul serviciilor a continuat să fie pilonul principal al redresării economice în Moldova, menținându-și ponderea înaltă în PIB (63,9% în T1'11). Acest sector a crescut cu 6,6% în T1'11, foarte aproape de ratele de creștere anterioare crizei. Tendință dezvăluie toate trăsăturile unui economii bazate pe servicii, deși structural încă predomină serviciile cu valoare adăugată scăzută. Creșterea veniturilor populației a sprijinit consumul, cu un impact mai mare asupra comerțului cu ridicata și cu amănuntul, reparațiilor de autovehicule și bunuri personale, unde creșterea a ajuns la 19,5%. În același timp, alte sub-sectoare au avansat mult mai lent. Sectorul serviciilor de poștă și telecomunicații a înregistrat o creștere de numai 3% în T1'11 f-a-p (mai mică decât în aceeași perioadă a anului 2010).

În sectorul transporturilor, numărul pasagerilor care au călătorit în primele 4 luni ale anului 2011 a fost mai mare comparativ cu anul 2010, înregistrând o creștere de 13%. Astfel, numărul pasagerilor nu doar s-a restabilit, dar a și depășit nivelul din 2008 cu 1%.

Volumul de mărfuri transportate în perioada ianuarie-mai 2011 a înregistrat o creștere cu 30% f-a-p (Figura 8), indicând faptul că antreprenorii treptat își recuperează pozițiile. Totuși, aceste cifre nu pot fi interpretate ca o performanță ieșită din comun, deoarece rata de creștere se explică, în mare parte, prin baza de referință redusă înregistrată în perioada ianuarie-februarie 2010. Este de menționat faptul că în perioada analizată cantitatea de mărfuri transportate pe calea ferată a înregistrat o creștere anuală de 35%, urmată de cantitatea de mărfuri transportate pe cale rutieră - creștere anuală de 25%.

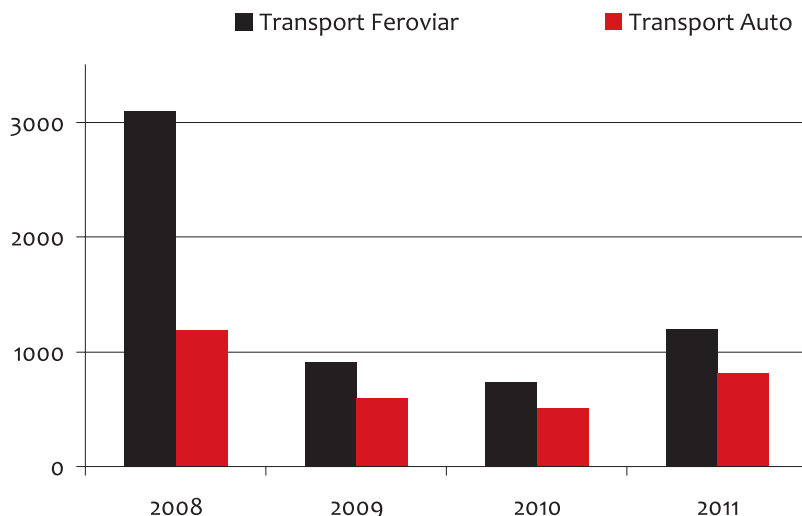
Figura 8. Pasagerii și mărfurile transportate (T1'06-T1'11)

Sursa: Calculele Expert-Grup pe baza datelor BNS;

Analizând datele din 2009, este evident că transportul feroviar a fost afectat mult mai puternic decât transportul rutier, și pare să-și revină mult mai lent (Figura 9).

Figura 9. Mărfuri transportate pe calea ferată față de calea rutieră, T1'08-T1'11 (mil. MDL)

Sursa: Calculele Expert-Grup pe baza datelor BNS;

Referitor la serviciile de telefonie mobilă, în T1'11 veniturile acestui sub-sector au înregistrat o creștere de 5,9%, comparativ cu perioada similară din 2010. Această evoluție se explică prin creșterea cu 16,4% a numărului clienților rețelelor de telefonie mobilă și a putut fi realizată în pofida unei scăderi de 7,9% a venitului mediu pe utilizator.

În schimb, în T1'11 numărul de apeluri efectuate prin intermediul liniilor telefonice fixe a scăzut cu 13,1%. Deoarece atât numărul utilizatorilor de Internet, cât și cel al utilizatorilor de telefoane mobile este în creștere, scăderea numărului de apeluri prin telefonie fixă ar putea fi explicată prin utilizarea mai frecventă a serviciilor alternative. Nu este un secret că apelurile efectuate prin intermediul telefoniei mobile și Internetului sunt mai convenabile sau mult mai ieftine.

Deși departe de a prospera, serviciile hoteliere din Moldova au revenit încet pe drumul cel bun. În T1'11 numărul de turiști cazați în unități turistice (în continuare „turiști cazați”) a crescut cu 11,3% f-a-p. Astfel, după ce a atins în T1'10 nivelul cel mai scăzut, cu un minim record de clienți pentru acest moment al anului (cea mai mică cifră din ultimii 7 ani), datele din T1'11 prezintă semne de redresare. Tendința este deosebit de încurajatoare, având în vedere că numărul de turiști cazați a scăzut în mod constant în fiecare prim trimestru din ultimii 5 ani. Cu toate acestea, să ținem seama și de faptul că numărul de turiști cazați anterior crizei, în T1'08, a fost cu circa 31% mai mare decât în T1'11.

Prognoză

- Până în prezent, previziunile făcute în ediția anterioară a MEGA (decembrie 2010) par a fi adevărate în cazul serviciilor de telefonie mobilă. Conform estimărilor Expert-Grup, creșterea din acest sub-sector va continua, ajungând la 7-8% până la sfârșitul anului. Deși profiturile tuturor actorilor de pe piață au crescut în mod constant, prețurile serviciilor prestate par să scadă. Cu toate acestea, având în vedere concurența acerbă de pe piața telefoniei mobile, este foarte puțin probabil ca prețurile să fie micșorate. În ultimii 2 ani, fiecare actor pare să dețină o cotă destul de constantă din piață. Totuși, al doilea

mare furnizor a câștigat, în medie, o cotă de 0,7% pe trimestru din numărul de utilizatori. În cazul în care această tendință va continua, până la sfârșitul anului 2011 acest actor de pe piață va furniza servicii pentru 35% din utilizatorii de telefonie mobilă de pe piață;

- Unul dintre obiectivele menționate în „Planul de acțiuni de eliminare a constrângerilor de ordin administrativ în mediul de afaceri în 2011” afirmă că Guvernul va diminua tarifele pentru transportul feroviar în T3¹¹. În cazul în care această intenție se va materializa, transportul feroviar ar putea înregistra o revenire accelerată de 50% înainte de sfârșitul anului 2011.¹

Recomandări de politici

- Deși cantitatea de mărfuri transportate (servicii prestate întreprinderilor) este în mod clar în creștere, evoluția acestui sub-sector nu este omogenă. Asigurarea unei infrastructuri eficiente și eliminarea obstacolelor pentru tranzitul de mărfuri prin regiunea transnistreană ar putea avea un impact pozitiv asupra serviciilor de transport feroviar, pe termen lung. Totuși, este destul de important ca relansarea traficului feroviar să se facă în condiții rezonabile, evitându-se împovărarea antreprenorilor cu taxe suplimentare sau controale prohibitive. În caz contrar, mediul de afaceri va continua să ignore traseele de cale ferată care trec prin Transnistria și să opteze pentru căile rutiere, mai flexibile;
- Potrivit indicatorilor de dezvoltare mondială, numărul abonaților la serviciile Internet prin bandă largă (la 100 de persoane) din Moldova a fost de numai 5,2% în 2009. În timp ce această pondere s-ar putea să fi crescut pe parcursul anului trecut, ea este încă departe de ratele înregistrate de vecinii Moldovei. În 2009, ponderea abonaților la rețelele fixe de Internet în bandă largă din România a depășit 13%. Accesul la informații (adică accesul la Internet) este un indicator important, care dezvăluie unele aspecte-cheie sociale și economice din țară. Având în vedere potențialul de piață și importanța accesului la Internet, companiile ar trebui să profite și să se extindă în special în localitățile rurale.

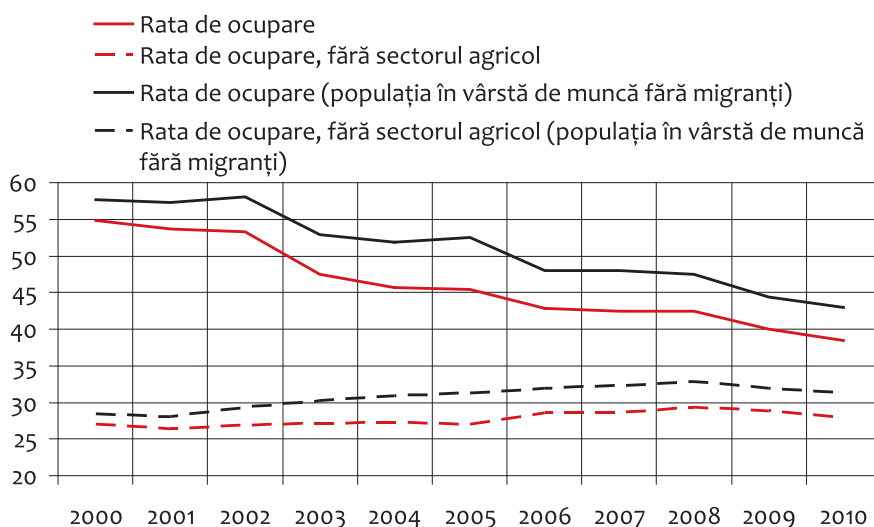
¹ Ministerul Economiei.

8. Piața forței de muncă

Agricultura și migrația: principalii vinovați pentru situația creată pe piața forței de muncă?

Republica Moldova s-a bucurat de o recuperare economică robustă, dar fără crearea unor noi locuri de muncă. De fapt, piața forței de muncă a răspuns la redresarea economică cu același decalaj ca și în cazul crizei economice din 2009. Astfel, Moldova a încheiat anul 2010 încă o dată cu noi niveluri minime ale ratei de activitate și a ratei ocupării - 41,6% și, respectiv 38,5%. Aceste rate deosebit de scăzute din Republica Moldova, comparativ cu țările din regiune, sunt de neînțeles de multe ori pentru experții internaționali în piața forței de muncă. Explicația cea mai credibilă este că fenomenul migrației denaturează în mare parte statisticile forței de muncă prin numărul mai mare al populației apte de muncă, care de fapt nu este prezentă în țară. Într-adevăr, excluderea emigranților din populația în vârstă aptă de muncă ridică rata de ocupare a forței de muncă la 43% în 2010 (Figura 10), dar declinul din ultimul deceniu rămâne în continuare semnificativ - 25%. Aceste metode de calcul nu sunt însă pe deplin adecvate, deoarece nu toți emigranții au plecat din Moldova pentru totdeauna și, cu siguranță, nu toți ar fi încadrați în muncă în cazul întoarcerii. Cel mai probabil, rata „reală” de ocupare a forței de muncă este undeva la mijloc, cu impact ne semnificativ asupra poziției nefavorabile a Republicii Moldova.

Figura 10. Rata ocupării forței de muncă conform diferitor abordări, în %, 2000-2010

Sursa: BNS, calculele Expert-Grup în baza datelor BNS;

Istoria declinului ocupării demonstrează că criza economică nu a fost cea mai grea perioadă și că au existat ani mai dificili pentru forța de muncă în Republica Moldova. Scăderea nivelului ocupării în agricultură ilustrează perfect această situație. Astfel, dacă excludem ocuparea în sectorul agricol din baza de calcul (numărător), rata de ocupare a forței de muncă nu s-a înrăutățit; de fapt, aceasta chiar a crescut în perioada de până la criză. Această tendință de scădere a ocupării

în agricultură, care durează de un deceniu, va continua, atât timp cât acest sector este slab dotat din punct de vedere tehnic, incapabil să asigure venituri decente și, de multe ori, expus la șocuri interne și externe. Într-adevăr, declinul a continuat în T1'11.

Cu toate că ocuparea forței de muncă în sectorul industrial a fost afectată de criza economică, cele mai recente date identifică unele semne pozitive. Faptul că, în general, persoanele mai în vârstă și cu nivel mai scăzut de educație și-au pierdut locurile de muncă în perioada anilor 2009-2010 poate fi privit ca un semn al procesului de optimizare din unele întreprinderi, care disponibilizează în principal personalul auxiliar. Evoluții similare au avut loc și în alte țări în tranziție, determinând ulterior creșterea productivității. În T1'11, ocuparea în sectorul industrial a crescut, după opt trimestre de declin. Creșterea, deși moderată, a permis sporul cu 1% a ocupării în industrie f-a-p.

Sfidând evoluțiile promițătoare din anul trecut în sectorul construcțiilor, datele din 2011 par să alunge speranțele optimiste pentru acest an. Cu alte cuvinte, discuția privind redresarea din sectorul construcțiilor pare oarecum prematură. Creșterea înregistrată în 2010 pare să fi fost generată de finalizarea construcțiilor începute înainte de criza economică. Totuși, deoarece multe dintre aceste construcții sunt deja finalizate și există puține comenzi noi, acest sector și-a încetinit creșterea. La fel s-a întâmplat și cu rata ocupării forței de muncă, care a scăzut cu 15% în T1'11. Astfel, sporul recent al nivelului ocupării forței de muncă a fost generat în principal de sectorul serviciilor, și anume comerț, hoteluri și restaurante, care au răspuns cererii în creștere.

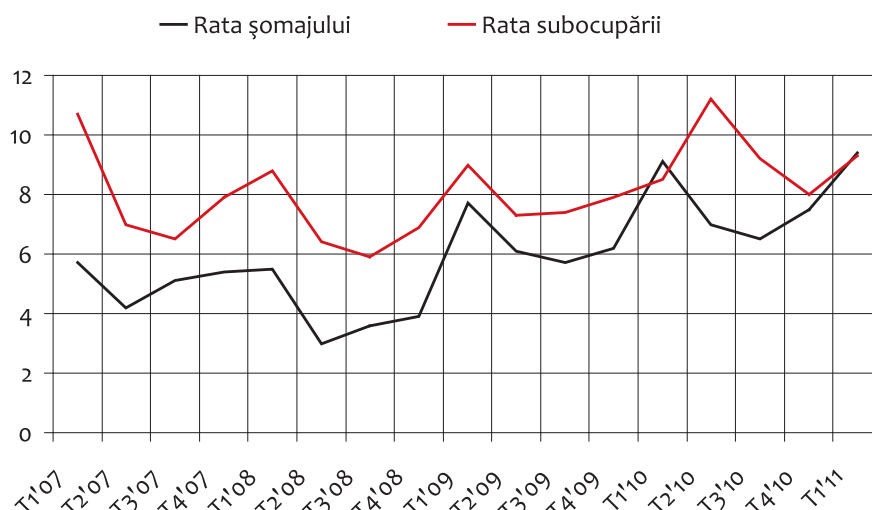
În timpul crizei economice, angajarea informală a fost un instrument des utilizat pentru a reduce costurile de producție, deși ponderea mai mare a acesteia (angajarea informală a reprezentat 27% din totalul populației ocupate și 10,4% din salariați în 2010) s-a înregistrat în general în cadrul gospodăriilor casnice și în sectorul agricol. În T1'11, se pot identifica semnale ale tranziției la trendul „legal” (nivelul angajării informale a scăzut la 24%, iar angajarea informală a salariaților a scăzut la 8,8%). Cu toate acestea, angajarea informală în întreprinderi formale sau nedeclararea întregului salariu rămâne o caracteristică stabilă a pieței forței de muncă din Republica Moldova. Recent, Guvernul și-a arătat îngrijorarea cu privire la acest fenomen și a elaborat chiar un plan de acțiune pentru combaterea acestuia¹. De fapt, Guvernul nu a înțeles că nu angajarea informală și salariile nedeclarate ca atare trebuie combătute, ci cauzele care determină acest fenomen (calitatea proastă a serviciilor oferite de către Guvern, încrederea scăzută în sistemul de pensii, etc.). Prin urmare, obiectivele Guvernului nu pot fi atinse atât timp cât instrumentele pe care le utilizează nu sunt relevante pentru sarcina asumată.

În același timp, rata subocupării și rata șomajului au continuat să crească în T1'11, Republica Moldova tinzând tot mai mult spre modelul teoretic, în cadrul căruia scăderea ratei ocupării este însoțită de creșterea șomajului (Figura 11).

Conform datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), în aprilie-mai numărul șomerilor înregistrați, care a fost în creștere în ultimii ani, a început să scadă. Această evoluție ar trebui tratată cu un anumit grad de optimism, deoarece și numărul de locuri vacante aproape că s-a dublat de la începutul anului. În prezent, în jur de 45% din șomeri sunt înregistrați la ANOFM, o cotă mai mare decât în perioada de până la criză. Cu toate acestea, ponderea șomerilor care beneficiază de ajutor de șomaj a scăzut de la 11-13% în 2010 la 8-10% în 2011. După creșterea spectaculoasă a volumului beneficiilor de șomaj plătite (160% în 2009 și 55% în 2010), acestea au devenit o preocupare serioasă pentru Guvern, care se confruntă cu constrângeri bugetare în BASS. Prin urmare, recent Guvernul a întreprins unele acțiuni menite să reducă transferurile sociale în favoarea șomerilor. În primul rând, șomerii deja vor fi nevoiți să se prezinte la fiecare 15 sau 30 de zile (în funcție de locul de reședință) la oficiile teritoriale de ocupare a forței de muncă. În așa fel se intenționează eliminarea din sistem a persoanelor care s-ar putea afla de fapt în afara

¹ Planul de acțiuni privind minimizarea practicii achitării salariilor „în plic” și „muncii la negru”, aprobat prin Hotărârea de Guvern din 2011

Figura 11. Rata șomajului și a subocupării, %, 2007-2011

Sursa: BNS;

țării, și nu în căutarea unui loc de muncă în țară. În al doilea rând, șomerii care participă la cursuri de formare profesională și nu primesc indemnizații de șomaj sau alte alocații de formare profesională vor primi o bursă lunară. Această măsură ar putea motiva șomerii să participe la cursurile de formare profesională, în caz contrar participarea fiind foarte scăzută din cauza costurilor ridicate de transport și/sau de închiriere și de trai, care nu pot fi acoperite de șomeri. În al treilea rând, doar persoanele care au contribuit cel puțin 9 luni la fondul de asigurări sociale pot beneficia de ajutor de șomaj, decizie ce dezavantajează tinerii absolvenți care nu au experiență de muncă. În al patrulea rând, formula de calcul a ajutorului șomaj a fost schimbată, pentru a evita situațiile în care ajutorul de șomaj poate fi mai mare decât salariul la locul anterior de muncă și care, prin urmare, ar putea reprezenta un factor de descurajare în căutarea unui loc de muncă nou¹.

Prognoză

- În 2011 ne așteptăm la o stabilizare pe piața forței de muncă, cu o creștere în special în sectorul serviciilor, care ar putea fi compensată de o evoluție negativă în sectorul agricol. Astfel, nivelul general de ocupare va crește cu 1,5%, în cel mai bun caz, cu o creștere similară a orelor lucrate pe economie. Rata șomajului va fi stabilă pe parcursul anului 2011;
- Pe termen scurt și mediu, migrația va rămâne o opțiune fezabilă pentru cei care nu-și pot găsi un loc de muncă și nu câștiga un salariu decent în țară. În același timp, considerăm că stocul de emigranți potențiali este în scădere; luând în considerare faptul că în 2010 fluxul de emigranți aproape a atins nivelul anterior crizei, ne așteptăm la o stabilizare a numărului acestora. În viitor, un posibil regim fără vize cu UE poate impulsiona numărul de emigranți, dar nu în mod semnificativ; ne așteptăm mai mult la o reorientare a emigranților din CSI către UE.

¹ Legea nr. 56 din 09.06.2011 pentru modificarea și completarea unor acte normative.

Recomandări de politici

- ❑ Strategiile privind piața forței de muncă și ocuparea forței de muncă pot fi instrumente nepotrivite pentru crearea de locuri de muncă, în cazul în care activitatea economică este foarte scăzută. Prin urmare, rolul principal al Guvernului în creșterea nivelului de ocupare este de a îmbunătăți mediul de afaceri și a reduce povara asupra sectorului privat;
- ❑ Fără îndoială, capitalul uman este cel mai important factor pentru activitatea economică modernă; totuși, acest aspect a fost ignorat în mare măsură pe parcursul ultimului deceniu. Reforma sistemului de învățământ este extrem de necesară, pentru a crește calitatea capitalului uman și a asigura corespunderea ofertei de forță de muncă cu cererea. În acest scop, se cere crearea cadrului necesar pentru implicarea sectorului privat în formarea capitalului uman, inclusiv prin oferirea de stagii studenților și participarea la elaborarea planurilor educaționale;
- ❑ Guvernul ar trebui să fie pregătit să confrunte nemulțumiri în cadrul societății și creșterea necesităților de plăți sociale după realizarea reformelor concepute. În primul rând, reforma administrației publice nu s-a încheiat și va conduce la reducerea numărului de angajați. În al doilea rând, în conformitate cu Memorandumul semnat cu FMI, Republica Moldova s-a angajat să reformeze sistemul de învățământ, care este supradimensionat. Această reformă se poate solda cu reducerea posturilor didactice și auxiliare cu 5823 de unități. Cu siguranță aceste măsuri vor crea presiuni pe piața forței de muncă; însă în pofida acestor costuri, reforma este necesară.

9. Gospodăriile casnice

Remitențele: în continuare stimulează consumul?

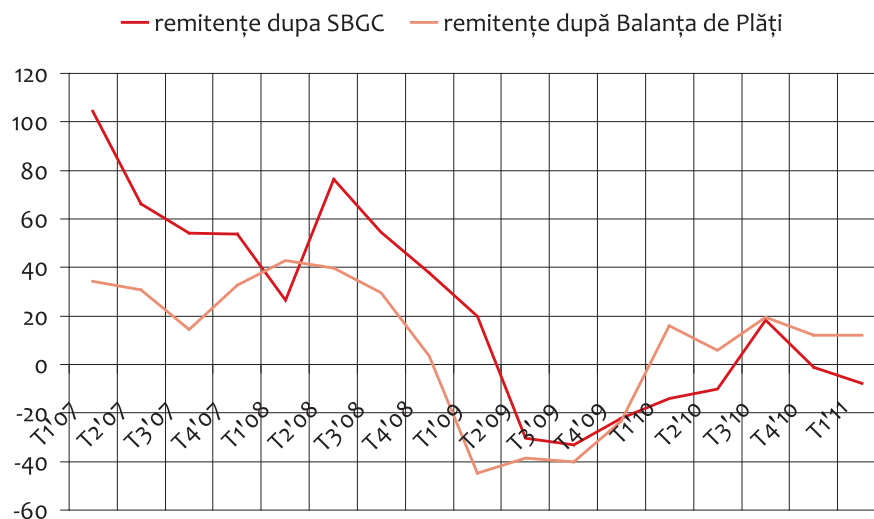
Odată cu redresarea economiei, salariile au crescut în aproape toate sectoarele economice. În 2010, creșterea reală anuală a acestora a fost încă redusă (0,7%), ca urmare a trendului negativ al salariilor din prima jumătate a anului. Tendința ascendentă a devenit mai fermă la începutul anului 2011. Astfel, salariile reale au crescut în T1'11 în medie cu 3,3%, cea mai mare creștere fiind înregistrată în agricultură, industria extractivă și comerț. Între timp, creșterea salariilor în unele sectoare de „top” a încetinit sau chiar s-a inversat. Cu toate acestea, discrepanța de salarizare între sectoarele economice a crescut în 2010, după contracția de scurtă durată cauzată de criza din 2009. În prezent, salariile din agricultură și piscicultură sunt mai mult decât o abatere standard sub media pe economie, iar salariile din domeniile energiei, gazelor, apei și finanțelor sunt o abatere standard peste medie. Schimbări majore în acest sens nu s-au produs de mult timp, cu excepția scăderii atractivității salariilor din industria extractivă, care au fost foarte ridicate în timpul expansiunii sectorului construcțiilor.

În 2011, Guvernul a reușit să majoreze salariile din învățământ (cu 12,5% în luna ianuarie, o nouă majorare de 12,5% fiind așteptată în septembrie pentru cadrele didactice), care sunt în continuare mai mici decât salariul mediu pe economie. În același timp, salariile din sectorul sănătate au scăzut în termeni reali, iar acest lucru ar putea deveni o sursă de nemulțumire pentru că majorările salariale anterioare din învățământ nu au fost însoțite de schimbări ale salariilor din sectorul sănătății. Cu toate acestea, Guvernul vizează anumite categorii de salariați și, în curând, salariile personalului medical din mediul rural urmează a fi majorate. Această majorare are ca scop atragerea medicilor și asistenților medicali în zonele rurale, unde există deficit de personal medical.

Începând cu anul 2000, remitențele au fost o sursă importantă de venit pentru gospodăriile casnice și au susținut în mare măsură creșterea economică prin intermediul cererii interne ridicate. Potrivit datelor BNM, remitențele au crescut între 12% și 20% (11,8% în T1'11 f-a-p, după datele balanței de plăți și cu 20% în medie în T1'11 și ianuarie-mai 2011, după transferurile raportate în favoarea persoanelor fizice prin sistemul bancar). Pe de altă parte, datele Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC) arată o situație complet diferită, respondenții declarând o scădere a remitențelor, în medie cu 12% pe persoană în T1'11 f-a-p. Chiar dacă sumele sunt adaptate la numărul actual al populației și sunt convertite în dolari SUA, se constată o scădere cu 8% a remitențelor. Desigur, nu ne așteptăm ca valorile să fie identice în CBGC și în balanța de plăți, dar cel puțin tendințele ar trebui să coincidă. De fapt, această situație a existat înainte de 2009, atunci când remitențele au crescut conform ambelor surse (Figura 12).

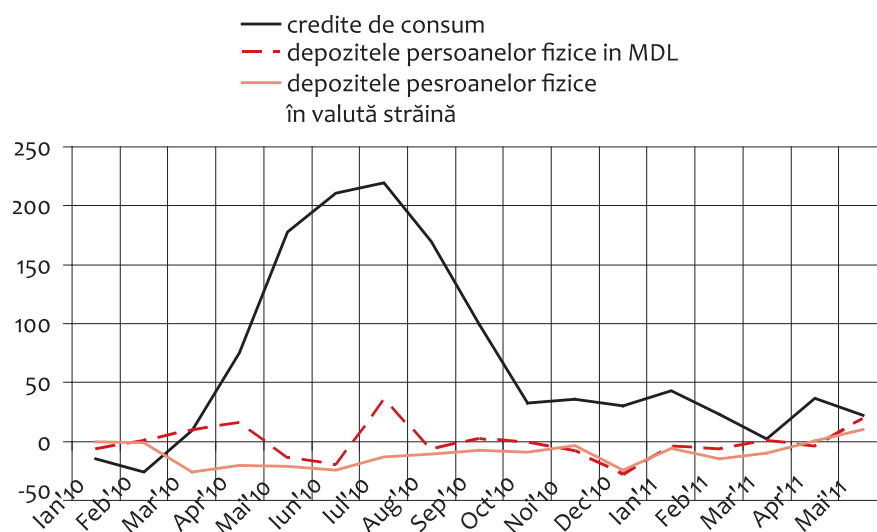
Cu toate acestea, consumul privat cu siguranță a crescut, iar acesta corelează puternic cu creșterea volumului de remitențe conform balanței de plăți (coeficient de corelație egal cu 0,78 pentru T1'07 - T1'11, comparativ cu un coeficient de corelație de 0,33 conform datelor CBGC pentru aceeași perioadă). Desigur, consumul ar putea fi susținut și din alte surse: salarii și credite de consum, dar în cazul acestora corelația este chiar mai redusă. În pofida creșterii volumului creditelor de consum acordate în primele cinci luni ale anului 2011 (25%), valoarea acestora reprezintă doar aproximativ 10% din remitențe, fiind mult mai puțin importantă pentru gospodăriile casnice. În schimb, economiile populației au început să crească abia în mai 2011 (Figura 13).

Figura 12. Evoluția remitențelor, % f-a-p, 2007-2011

Sursa: calculele Expert-Grup în baza datelor BNS și BNM;

Figura 13. Evoluția creditului de consum și a depozitelor persoanelor fizice, % f-a-p, 2010-2011

Sursa: Calculele Expert-Grup în baza datelor BNM;

În plus, veniturile obținute din activitatea individuală de întreprinzător au scăzut. Dacă scăderea veniturilor din activități agricole a fost mai puțin semnificativă și ar putea fi atribuită erorii sondajului, dar și explicată prin costurile de producție mai mari, scăderea veniturilor din activități non-agricole (în medie cu 25% pe persoană) nu poate fi ignorată într-o perioadă când activitatea economică este în creștere și întreprinderile se extind. Toate aceste date ridică anumite întrebări privind calitatea datelor recente ale CBGC.

Prognost

- În 2011 ne așteptăm la o redresare în toate sectoarele economiei reale, care va sprijini creșterea salariilor cu până la 4- 5%, în medie. În sectorul bugetar, se prevede ca sala-

riile din învățământ să crească în septembrie 2011. Aceste creșteri ar putea fi urmate de altele în sectorul sănătății (până la sfârșitul anului sau în 2012), unde salariile sunt în continuare mai mici decât media pe economie. Decizia privind aceste majorări de salarii este în mare măsură de natură politică și, prin urmare, greu de prezis;

- ❑ Considerăm totuși că remitențele sunt în creștere, fapt sugerat de balanța de plăți, și până la sfârșitul anului 2011 își vor recupera poziția, cu o creștere anuală de 10-11%. Cu toate acestea, potențialul de emigrați este în scădere și, începând cu anul 2012, ne așteptăm la temperarea ritmului de creștere a remitențelor;
- ❑ În baza previziunilor pozitive asupra salariilor, remitențelor și creditelor de consum, ne așteptăm la o creștere cu 10-12% a comerțului cu amănuntul și cu aproximativ 8-9% a consumului privat pentru anul 2011. Creșterea veniturilor va permite, de asemenea, sporirea economiilor populației, care deja urmează o evoluție pozitivă.

Recomandări de politici

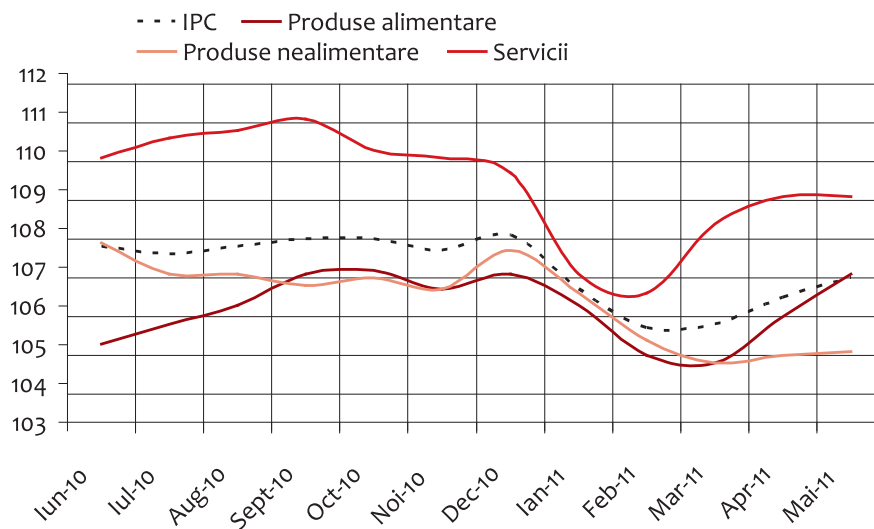
- ❑ Analiză identifică unele probleme grave apărute în datele statistice din Republica Moldova. Aceste deficiențe împiedică înțelegerea deplină a situației din țară, emiterea unor previziuni credibile și conceperea unor politici argumentate. Prin urmare, este foarte importantă revizuirea surselor de date, pentru a identifica punctele slabe și punctele forte ale fiecărei surse și a le îmbunătăți, astfel încât să se obțină o imagine clară a situației curente;
- ❑ Pe termen mediu, salariile din sectorul public trebuie să crească, pentru a asigura calitatea serviciilor publice și a combate corupția. Desigur, această măsură ar trebui să fie însoțită de monitorizarea performanței în sectorul public, pentru a evita hazardul moral. În pofida constrângerilor bugetare, optimizarea în sectorul public poate permite creșterea salariilor pe termen mediu;
- ❑ Veniturile din remitențe se apropie de rata maximă a creșterii potențiale și Guvernul ar trebui să profite de acești câțiva ani pentru a promova investițiile, atât private, cât și publice;
- ❑ Politicile de protecție socială ar trebui să fie revizuite, deoarece cheltuielile sociale sunt foarte mari și nu ajung la grupurile cele mai vulnerabile. Astfel, aplicarea mecanismelor „means-tested” ar trebui să continue și să devină singura metodă utilizată. Povara asupra bugetului va crește, datorită factorilor demografici, tendințelor de pe piața forței de muncă și eventualei întoarceri în țară a emigranților care nu au plătit contribuții în fondul de asigurare socială, însă care vor cere pensii. Prin urmare, reforma sistemului de pensii este esențială și ar trebui să înceapă cât mai curând posibil.

10. Prețurile

Principalele tendințe: inflație cauzată de servicii și produse alimentare

Rata anuală a inflației (IPC) a scăzut de la 8,1% la finele anului 2010 până la 7% în luna mai 2011, ca urmare a politicii monetare mai severe și a unei scumpiri mai puțin pronunțate a serviciilor cu prețuri reglementate. Cea mai mare contribuție a avut-o sectorul serviciilor, ca urmare a noilor tarife aprobate în februarie 2011 pentru gaze naturale (+14,3%) și încălzire (+12,4%), precum și pentru energie electrică (+0,8% - +11,3%), aprobate în aprilie 2011. Astfel, creșterea totală a prețurilor pentru serviciile comunale, în această perioadă, a fost de 9,1%, lovind, în special, în bunăstarea păturilor social-vulnerabile. Având în vedere efectele de runda a doua a creșterii prețurilor la energie, costurile de transport au crescut, fapt ce s-a reflectat în creșterea prețurilor produselor alimentare (+7,1%). Acestea din urmă au început să se scumpească mai rapid în luna martie 2011, fiind, totodată, influențate de creșterea prețurilor regionale pentru majoritatea produselor alimentare. În același timp, creșterea generală a prețurilor produselor alimentare a fost atenuată de recolta bună și creșterea cantităților de cartofi și legume livrate, care s-au ieftinit cu 11,7% și 5,1%. Rata de creștere a prețurilor la produsele nealimentare a fost mai mică (+5,1%), fiind, în mare parte, determinată de scumpirea combustibililor (+17,2%). Datorită măsurilor administrative întreprinse de Guvern, prețurile medicamentelor au scăzut cu 7,7% f-a-p. Astfel, recenta depășire a țintei inflaționiste este determinată în special de prețurile pentru servicii și produse alimentare, care reprezintă 62,9% din coșul IPC (Figura 14).

Figura 14. Evoluția IPC și a principalelor sale componente f-a-p, în %

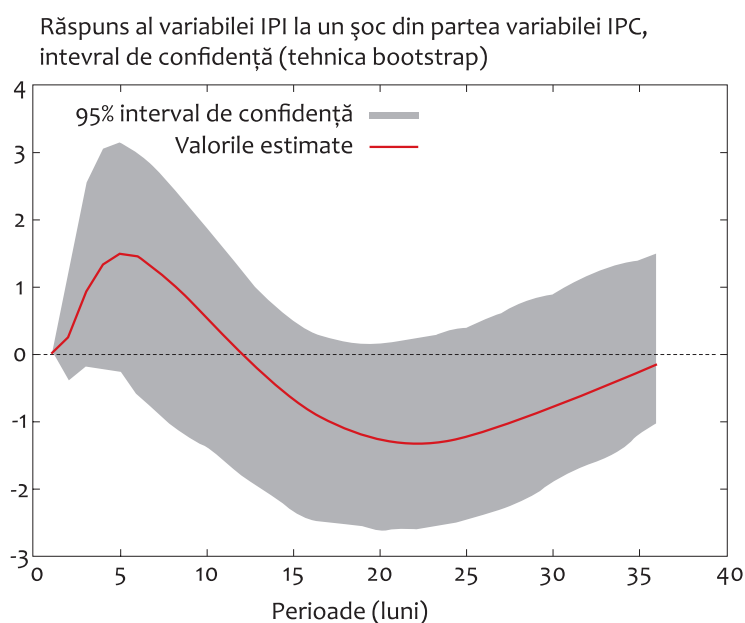

Sursa: BNS;

Deși inflația actuală este menținută la nivelul unei cifre, chiar și aceasta presupune costuri economice semnificative. Având în vedere costurile de oportunitate ale deținerii banilor în numerar și erodarea puterii de cumpărare a populației, costurile totale ale inflației pot fi estimate la aproximativ 4,7% din PIB pentru T1'11¹.

Principalul pericol inflaționist pe termen lung este contracția economică, cauzată de o incertitudine mai mare și costurile mai ridicate (chiar și în termeni reali), care subminează activitatea investițională a firmelor și scade încrederea în moneda națională. Figura 15 arată că, în ciuda unor efecte pozitive ale inflației asupra activității industriale în ultimele 12 luni, repercusiunile inflaționiste sunt mult mai persistente (durând circa 1-3 ani).

Figura 15. Impactul simulat al creșterii anuale cu 1 p.p. a IPC asupra indicelui anual al producției industriale, model vector autoregresiv (VAR)

Sursa: Calculele EG;

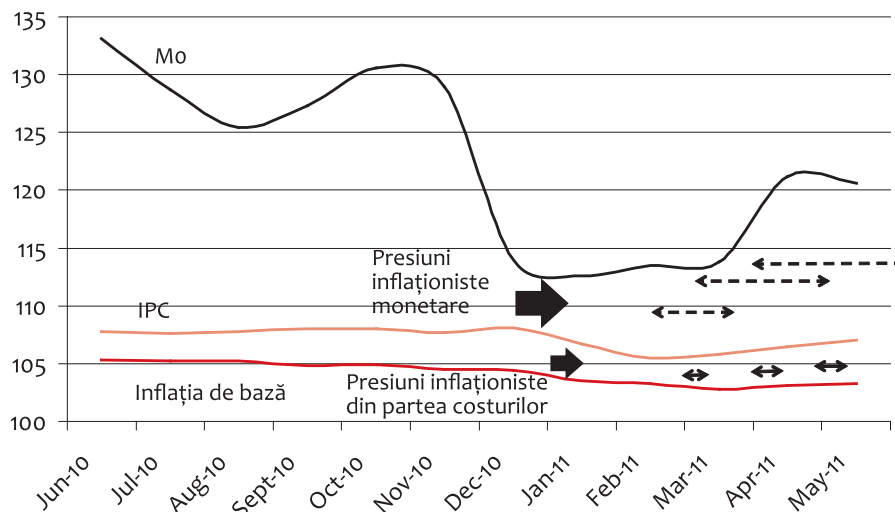
Deși Banca Națională susține că prețurile sunt influențate în special de majorarea costurilor de producție, cauzate de creșterea prețurilor la energie și alimente pe piețele internaționale², în opinia noastră, fenomenul inflaționist actual este explicat de un mix de factori condiționați de costurile înalte și cererea agregată în creștere. Expansiunea rapidă a creditelor și o redresare economică robustă, bazată pe creșterea consumului intern alimentat de remitențe, face credibilă această opinie. Argumentul unor puternice presiuni inflaționiste monetare este susținut de creșterea vizibilă a volumului de bani aflați în circulație, cauzată de ratele scăzute ale dobânzilor și creșterea economică de ansamblu. Totodată, impactul puternic al costurilor de producție este relevat de discrepanța persistentă între inflația globală și inflația de bază³ (Figura 16).

¹ Costurile inflației = Bani în circulație + depozite de cont curent (M1) * (rata reală a dobânzii + IPC)

² Raportul asupra inflației, nr. 2, mai 2011, BNM.

³ Inflația de bază - IPC exclusiv bunurile și serviciile cu prețuri reglementate, combustibili, produse alimentare și băuturi.

Figura 16. IPC, banii aflați în circulație (M0) și inflația de bază f-a-p, %

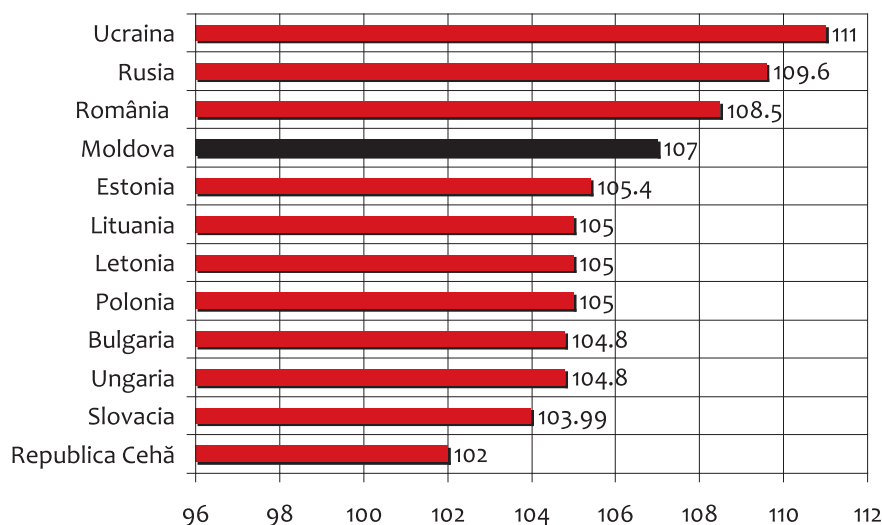

Sursa: BNM și BNS;

Această discrepanță este în mare măsură determinată de așa-numiții factori inflaționiști nemonetari. Aceștia implică riscuri considerabile, deoarece pot fi greu controlați de către autoritatea monetară și, de obicei, afectează nivelul prețurilor în două etape: 1. creșterea prețurilor la materia primă și; 2. scumpirea produselor finale obținute din aceste materii prime. Principalii factori de creștere a costurilor, care au apărut în 2010 și persistă în 2011, sunt:

- ❑ *Înrăutățirea condițiilor meteorologice regionale*, care a determinat creșterea prețurilor la grâu, zahăr și ulei vegetal;
- ❑ *Creșterea prețurilor la energie*. În special, scumpirea gazelor naturale a motivat ajustarea prețurilor la servicii (la încălzirea centralizată +34,6%, la gaze +23,6% și la energie electrică +10,3%);
- ❑ *Creșterea prețurilor la alți factori de producție*. Scumpirea combustibililor a ridicat costurile de producție în multe alte ramuri industriale. Ca urmare, în mai 2011, indicele prețurilor producției industriale pentru piața internă a fost mai mare cu 8,3% față de anul precedent; la sfârșitul T1'11 prețurile la producător de vânzare a produselor agricole au crescut cu 17,3%, iar prețurile lucrărilor de construcții-montaj cu 7,3%, f-a-p;
- ❑ *Inflația importată*. Dependența masivă de importuri, având în vedere creșterea economică bazată pe consum, a făcut ca economia Moldovei să fie extrem de vulnerabilă la presiunile inflaționiste externe. Astfel, creșterile regionale de prețuri au influențat în mod direct indicele intern al prețurilor de consum. Figura 17 arată că, deși nivelul prețurilor este relativ mare în Moldova, în comparație cu țările din Europa Centrală și de Est, acesta este mai mic decât în principalii săi parteneri comerciali (România, Rusia și Ucraina). Totuși, este de remarcat faptul că efectele inflației importate au fost atenuate de aprecierea monedei naționale în raport cu dolarul SUA și hrivna ucraineană.

Figura 17. IPC anual în câteva state din regiune, %

Sursa: Birourile Naționale de Statistică din țările selectate;

Proгноză

- Conform modelului nostru econometric, inflația globală anuală este posibil să ajungă la 7,5% până la sfârșitul anului 2011. Totuși, ținând seama de creșterea așteptată a prețului gazelor naturale din import și a produselor alimentare pe plan internațional, IPC este posibil să crească până la 8,0% -8,5% f-a-p;
- Depășirea nivelului prognozat al inflației pare a fi temporară, ceea ce înseamnă că, până la sfârșitul anului 2012, IPC anual se va încadra în nivelul țintit de Banca Națională de 5,0% ($\pm 1,5\%$), dacă nu vor apărea anumite evenimente neprevăzute.

Recomandări de politici

- Principalele riscuri inflaționiste sunt generate de mediul economic extern, în special de scumpirea energiei și a produselor alimentare. Aceasta ar putea ridica în continuare costurile de producție și influența nivelul intern al prețurilor. Acest tip de presiuni inflaționiste este deosebit de periculos, deoarece Banca Națională poate controla doar efectele de runda a doua cauzate de creșterea prețurilor pentru materiile prime. Prin urmare, diminuarea dependenței de produse alimentare importate, însoțită de dezvoltarea producției interne ar trebui să fie unul din obiectivele strategice ale Guvernului.

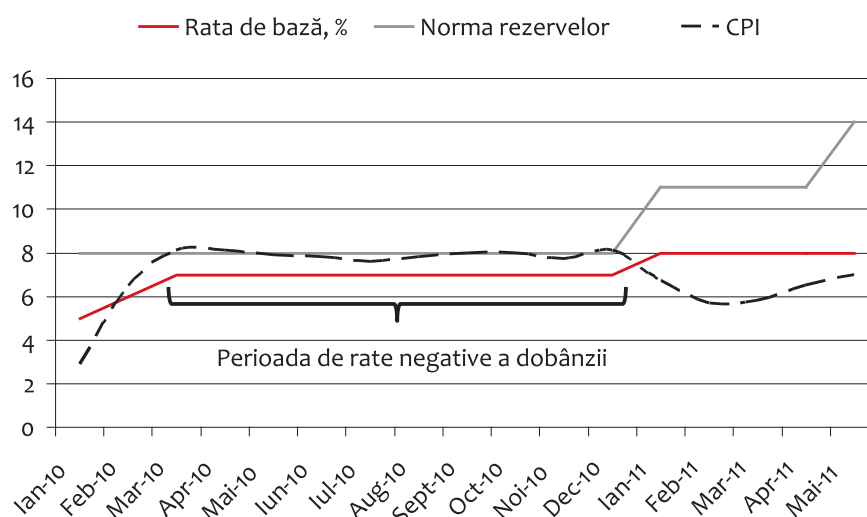
11. Politica monetară

Lupta cu inflația: alegerea armelor potrivite

Balansând între stabilitatea prețurilor și creșterea economică

După o perioadă cu rate reale negative ale dobânzii (2010), BNM a început să renunțe treptat la politica monetară acomodativă, orientându-se mai intens asupra strategiei sale de țintire a inflației. Astfel, banca centrală a început să înăsprească politica monetară cu scopul de a menține sub control așteptările inflaționiste și a aduce IPC anual la intervalul țintă (+5%, $\pm 1,5\%$). Această măsură a implicat o creștere a ratei REPO de la 7,0% la 8,0% la finele anului 2010 și o creștere în două etape a normei rezervelor obligatorii (NRO), de la 8% la 11% în februarie și de la 11% la 14% în mai 2011 (Figura 18).

Figura 18. IPC anual, rata de bază (REPO) și norma rezervelor obligatorii, %

Sursa: BNM și BNS;

Această reechilibrare a politicii monetare confirmă că Banca Națională este conștientă de creșterea presiunilor inflaționiste pe partea cererii. Astfel, observăm unele contradicții între cuvinte și fapte, ceea ce denotă fie încercări de a promova o politică monetară neoclasică imprevizibilă, fie unele probleme interne legate de planificare și executare în procesului decizional. În plus, acțiunile BNM pot fi motivate de efectele de runda a doua a inflației prețurilor la energie și produse alimentare. De asemenea, aceasta dezvăluie o îmbunătățire vizibilă a situației economice, care, în mod normal, determină o reacție contra-ciclică din partea autorităților.

În același timp, BNM conștientizează influența puternică a creșterii costurilor de producție asupra procesului inflaționist. De regulă, acești factori sunt în afara influenței băncii centrale și presupun efecte pe termen scurt ale unor șocuri externe de prețuri. Figura 19 ilustrează clar că, după o pe-

rioadă de politică monetară relaxată, pe fondul recesiunii economice, politica monetară a Băncii Naționale rămâne încă destul de permisivă.

Figura 19. Reacția BNM la presiunile inflaționiste, model spațial, 2004-2011¹

Nota 1: o valoare mai mare presupune înăsprirea politicii monetare, iar o valoare mai mică - relaxarea politicii monetare;

Nota 2: RMSE este variația posibilă a modelului spațial în cadrul unui interval de $\pm 2\%$;

Sursa: Calculele Expert-Grup;

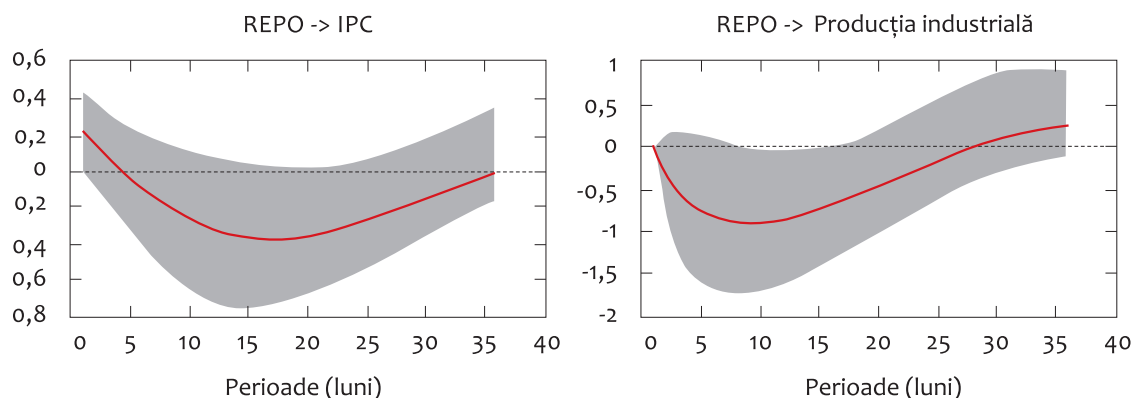
Deși principalul instrument de politică monetară al Băncii Naționale este rata REPO, BNM a recurs mai intens la norma rezervelor obligatorii ca instrument pentru menținerea controlului asupra presiunilor inflaționiste. Această abordare a fost motivată de argumentul pieței de capital subdezvoltate și mecanismului lent de transmisie a semnalelor de politică monetară. Prin urmare, datorită impactului său mai profund și rapid, NRO reprezintă o armă, aparent, mai eficientă împotriva inflației. Așa cum se arată în Figura 20 și Figura 21, o creștere medie de 1% a ratei REPO duce la o scădere a IPC anual cu aproximativ 0,4, în timp ce rata RMO are un efect de două ori mai puternic. În ambele cazuri, efectul maxim se face simțit peste 4-5 trimestre.

Cu toate acestea, dorim să subliniem mai multe riscuri majore legate de utilizarea frecventă a NRO ca instrument de politică monetară. În primul rând, aceasta determină o contracție economică mai puternică: o creștere medie cu 1 p.p. a NRO reduce creșterea industrială cu 1,3 p.p., în timp ce în cazul REPO impactul este de aproximativ 0,8%. În al doilea rând, pe termen lung, aceasta presupune stres și riscuri mai mari pentru băncile comerciale, cu efecte puternic mai negative și mai persistente asupra activității de creditare.

Pe lângă rata REPO și NRO, în prima jumătate a anului 2011 Banca Națională a utilizat în mod activ operațiunile de piață deschisă pentru eliminarea excesului de lichiditate din sistem. Astfel, în luna mai, numărul mediu zilnic al certificatelor BNM vândute a fost de 3318,1 milioane lei - un nivel similar cu anul precedent. În plus, în mai 2011, pentru prima dată de când Banca Națională a deschis o linie specială de creditare pentru băncile comerciale, nu s-a acordat nici un credit, ceea ce înseamnă că băncile comerciale au lichidități suficiente și sunt bine capitalizate.

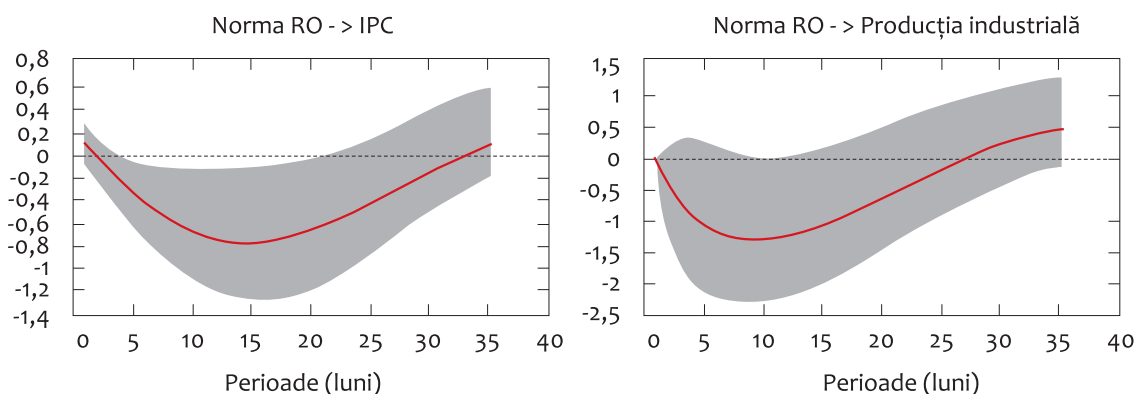
¹ $REPO_t = \beta_{it}(CPI_t - hp_{CPI_t}) + e_t$
 $\beta_{it} = \beta_{it-1} + u_t$

Figura 20. Modelarea impactului creșterii cu 1 p.p. a ratei REPO asupra IPC și a indicelui producției industriale (modelul VAR), f-a-p

Sursa: Calculele Expert-Grup;

Figura 21. Modelarea impactului creșterii cu 1 p.p. a NRO asupra IPC și a indicelui producției industriale (modelul VAR), f-a-p

Sursa: Calculele Expert-Grup;

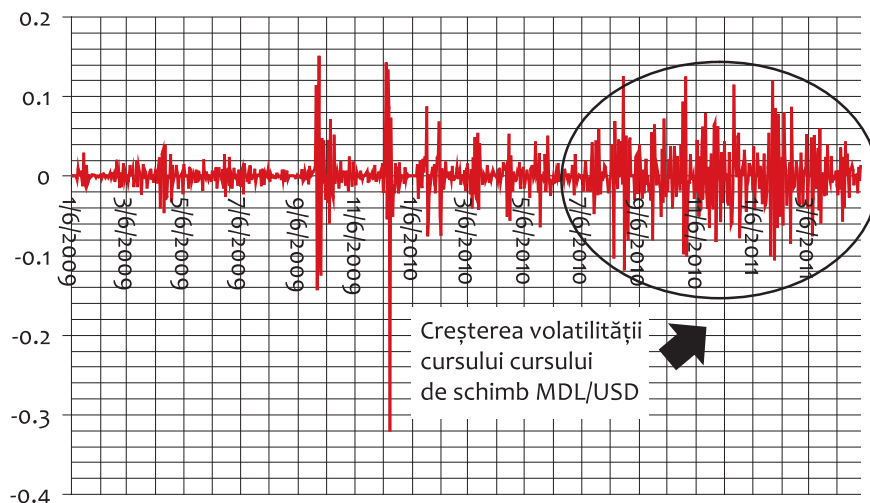
Trecerea la un regim de flotare liberă a cursului valutar

În primele cinci luni ale anului 2011, Banca Națională și-a redus în mod semnificativ intervențiile pe piața valutară, o decizie care a stimulat volatilitatea cursului de schimb (Figura 22). Astfel, BNM a cumpărat echivalentul a 14,4 milioane USD și a vândut 3,5 milioane USD. În comparație cu anul precedent, volumul total al intervențiilor a scăzut de peste patru ori.

Această schimbare a politicii valutare este în concordanță cu strategia de politică monetară pentru anii 2010-2012, deoarece regimul anterior, de flotare administrată, nu era în conformitate cu regimul Băncii Naționale de țintire a inflației. Ne așteptăm, totuși, ca BNM să admită volatilitatea într-un anumit interval, rezervându-și dreptul de a interveni mai activ în cazul unor fluctuații anormale ale cursului de schimb. În plus, având în vedere creșterea anticipată a intrărilor de valută străină, stimulată de creșterea rapidă a exporturilor și remitențelor, Banca Națională ar putea ocazional interveni mai activ pe piața valutară. Astfel, ea ar putea cumpăra excesul de valută, completându-și astfel rezervele valutare internaționale și prevenind o apreciere excesivă a monedei naționale. După prima jumătate a anului 2011, moneda națională s-a apreciat în termeni nominali, cu 4,7% în comparație cu dolarul american, datorită creșterii puternice a exporturilor și a remitențelor. Cu

toate acestea, leul moldovenesc a slăbit față de valuta europeană cu 3,8%, deoarece EURO s-a apreciat puternic pe piața FOREX.

Figura 22. Evoluția zilnică a parității MDL/USD, diferențe de ordinul doi

Sursa: BNM și calculele Expert-Grup;

Prognoză

- ❑ Redresarea economică sănătoasă presupune presiuni inflaționiste ridicate din partea cererii, care ar putea motiva Banca Națională să continue înăsprirea politicii monetare în viitorul apropiat;
- ❑ Aprecierea monedei naționale se va tempera, deoarece BNM ar putea spori cumpărările le excesului de valută străină pentru a-și consolida nivelul rezervelor valutare.

Recomandări de politici

- ❑ În prima jumătate a anului 2011 a devenit clar că economia și-a revenit aproape complet, iar acum principala prioritate trebuie să fie asigurarea unei creșteri economice durabile și echilibrate. Prin urmare, Banca Națională ar trebui să continue înăsprirea graduală a politicii sale monetare, concentrându-se în întregime asupra strategiei de țintire a inflației. Această măsură ar putea implica o creștere treptată și previzibilă a ratei dobânzii de politică monetară, care, la rândul ei, ar putea atenua presiunile inflaționiste în creștere din partea cererii. În plus, astfel ar putea fi abordate, în mod corespunzător, efectele de runda a doua a recente creșteri de prețuri la energie și produse alimentare;
- ❑ BNM ar trebui să-și mențină NRO, cât mai mult timp posibil, la un nivel constant, recurgând în același timp mai frecvent la rata REPO. Evident, pe termen scurt, NRO este mai eficientă și pare a fi mai atractivă pentru BNM. Însă aceasta implică riscuri semnificative pe termen mediu și lung, subminând activitatea de creditare a băncilor comerciale. În același timp, ar putea fi consolidată credibilitatea ratei REPO ca principal instrument de politică monetară și, prin urmare, ar putea fi îmbunătățit canalul de transmisie prin intermediul ratei dobânzii;
- ❑ Politica monetară trebuie să asigure o expansiune controlată și balansată a creditării și o creștere economică non-inflaționistă, care ar putea stabiliza în mod eficient previziunile inflaționiste. Prin urmare, Banca Națională se confruntă cu vechea dilemă: țintirea nivelului prețurilor vizavi de asigurarea condițiilor adecvate pentru relansarea

economică. Având în vedere necesitatea de a trece complet la o strategie autentică de țintire a inflației, pledăm pentru o reacție mai fermă din partea BNM vizavi de creșterea presiunilor inflaționiste. În plus, o politică monetară eficientă nu poate urma obiectivul creșterii economice, care ar trebui să fie în primul rând o prioritate a Guvernului. Banca centrală ar trebui să asigure mai degrabă o creștere economică non-inflaționistă și echilibrată;

- În mod tradițional, eficiența politicii monetare în Republica Moldova este subminată de o serie de probleme structurale, cum ar fi piețele de capital subdezvoltate, posibilele înțelegeri de cartel de pe anumite piețe, reticența băncilor comerciale privind activitatea de creditare pe fondul abundenței de lichidități. De la apariția ultimei ediții MEGA nu am înregistrat nici un progres major în această direcție (de ex., noua lege cu privire la piața de capital nu a fost încă adoptată, nu a fost luată nici o măsură majoră împotriva posibilelor înțelegeri de cartel, etc.). Prin urmare, chemăm din nou la o mai mare implicare a altor instituții publice (Agenția Națională pentru Protecția Concurenței, Comisia Națională a Pieței Financiare, Ministerul Economiei, etc.), pentru a aborda în mod corespunzător aceste deficiențe sistemice.

12. Politica bugetară

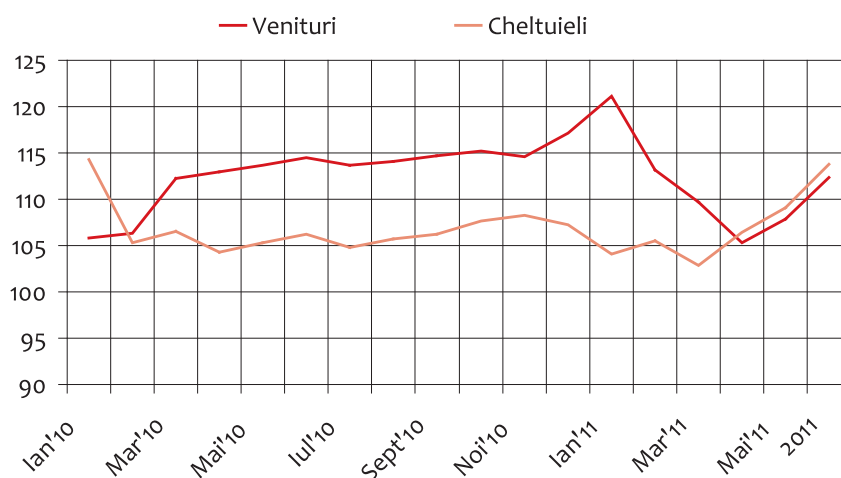
Deficitul în scădere încă nu înseamnă sustenabilitate bugetară

În 2010, Bugetul Public Național (BPN) a ajuns într-o stare mai echilibrată, veniturile globale au depășit nivelurile de dinainte de criză și deficitul bugetar a scăzut la 2,47% din PIB (față de 6,35% în 2009). Veniturile globale s-au redresat complet, depășind chiar nivelul anterior crizei cu circa 8%. Acest rezultat este foarte bun, ținând seama în special de prognoza inițială a Guvernului pentru anul 2010.

În termeni generali, structura veniturilor fiscale în 2010 a rămas la fel ca înainte de criză. Totuși, trebuie menționat faptul că ponderea impozitelor directe (cu excepția contribuțiilor la asigurări sociale) a ajuns la circa 10,5% din veniturile fiscale, această tendință negativă menținându-se și pe parcursul primelor luni ale anului 2011. Chiar dacă nu există standarde de reper, această pondere pare foarte redusă, dar ea reflectă pe deplin modelul de creștere economică din Moldova. Prin comparație, aceasta este de peste două ori mai mică decât în Bulgaria, în care ponderea impozitelor directe în veniturile fiscale este cea mai mică în UE.

Din februarie 2010 până în martie 2011, rata de creștere a veniturilor a depășit-o pe cea a cheltuielilor (Figura 23). Această tendință s-a inversat începând cu luna aprilie, când cheltuielile au depășit veniturile cu puțin peste 1 punct procentual. Până în prezent, această situație nu pune în pericol parametrii planificați ai bugetului pe 2011, pentru că anterior, nivelul cheltuielilor a fost în limitele legii bugetului pentru anul 2010, deoarece legea bugetului pentru anul 2011 a fost aprobată abia la sfârșitul lunii martie.

Figura 23. Veniturile și cheltuielile BPN f-a-p, schimbare în %

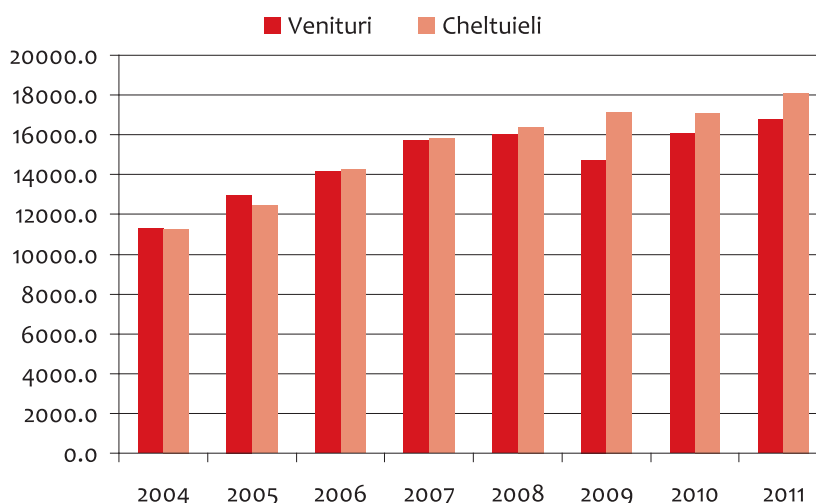
Notă: Pentru 2011 prevăzut;

Sursa: Ministerul Finanțelor și calculele Expert-Grup;

În 2010, cheltuielile totale au scăzut în termeni reali cu 0,17% față de nivelul din 2009 (Figura 24). De fapt, scăderea ratei de creștere reală a cheltuielilor a început înainte de criză. Menținerea

unei creșteri reale pozitive pentru anul 2011 este foarte importantă în ceea ce privește atingerea obiectivului Guvernului de creștere cu 3% a salariului real pentru angajații bugetari. Evoluția ratei inflației și a veniturilor bugetare din primele 5 luni arată că acest obiectiv poate fi atins.

Figura 24. Evoluția veniturilor și cheltuielilor publice, în prețurile din 2004, mil. MDL, 2004-2011

Notă: Pentru 2011 prevăzut;

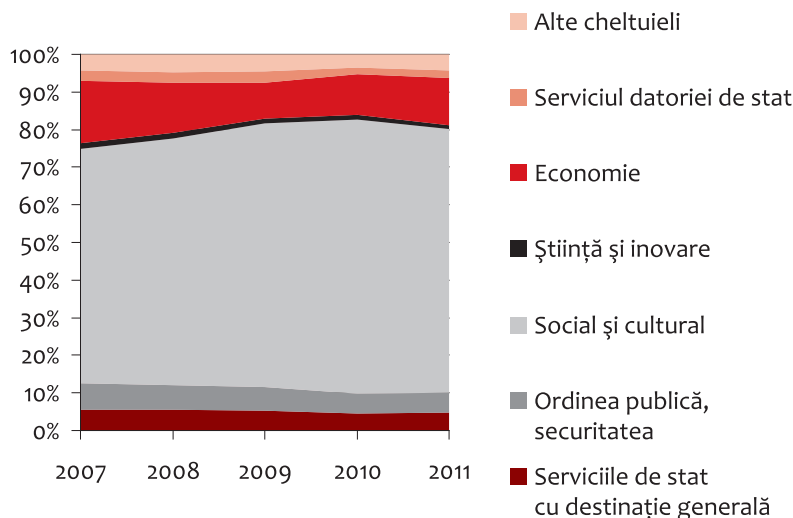
Sursa: Ministerul Finanțelor și calculele Expert-Grup;

Practic, anul 2010 nu a adus nimic nou în structura cheltuielilor BPN atunci când este vorba despre sectoarele cu pondere semnificativă. În același timp, ponderea cheltuielilor de ordin economic în totalul cheltuielilor a crescut cu 1.3% (Figura 25); această tendință pozitivă se observă și în bugetul pe anul 2011, deoarece ponderea respectivă se estimează să crească cu încă 1.9%. Însă această schimbare poate aduce beneficii numai dacă aceste cheltuieli reflectă prioritățile politicilor pe termen lung și sunt imune la influențe politice pe termen scurt. În același timp, în primele 5 luni nivelul cheltuielilor de ordin economic a fost mult mai mic decât cel planificat și poate afecta implementarea proiectelor din aceste sectoare. Una dintre cauze poate fi întârzierea aprobării legii bugetului.

Tendința de scădere a ponderii cheltuielilor capitale în totalul cheltuielilor, care a început în anul 2007, pare să se fi încheiat în 2010, când această pondere a crescut cu 0,6 p.p.. Potrivit estimărilor Ministerului Finanțelor, tendința pozitivă se va menține și în anul 2011, deoarece ponderea cheltuielilor de capital se planifică să crească cu 1,2 p.p.. Acest pas pozitiv arată dorința Guvernului de a pune mai mult accent pe dezvoltarea sectorului public. Dar creșterea cheltuielilor capitale ar trebui să fie însoțită de reforme în acest sector, vizând reducerea și utilizarea mai eficientă a activelor publice, pentru ca acesta să devină sustenabil, sau, cel puțin, să-și înceteze degradarea.

Dacă în 2009 nivelul transferurilor de la bugetul de stat (BS) la bugetul asigurărilor sociale de stat (BASS), pentru a acoperi deficitul, a ajuns la 10,8% din cheltuielile sale totale, în 2010 acest nivel a scăzut la 9,8%. Bugetul aprobat pe 2011 vizează reducerea acestor transferuri la aproape 6,6% din totalul cheltuielilor și acest obiectiv pare a fi realizabil, dacă tendințele bugetare actuale se mențin. Totuși, luând în considerare nivelul foarte scăzut al plăților (pensii și alte indemnizații) de la BASS, precum și tendințele demografice, este clar că BASS nu va putea deveni auto-sustenabil pe termen scurt și lung.

Figura 25. Structura cheltuielilor BPN, % din total

Notă: Pentru 2011 prognozat;

Sursa: Ministerul Finanțelor și calculele Expert-Grup;

Pentru anul 2012, Ministerul Finanțelor intenționează să modifice în mod semnificativ politica fiscală. Cele mai importante modificări sunt reintroducerea impozitului pe venit pentru persoanele juridice, instituirea unui regim unic de impozitare pentru notari, avocați, executori judecătorești, mediatorii, precum și unele modificări în ceea ce privește impozitul pe bunurile imobiliare. Se așteaptă ca toate măsurile vizate pentru 2012 să asigure o creștere a veniturilor BNP de 1,7 miliarde MDL; numai reintroducerea impozitului pe venit pentru agenții economici va genera venituri de aproximativ 1 miliard MDL. Considerăm că această măsură este justificată și va avea un efect pozitiv nu numai asupra bugetului de stat, ci și asupra bugetelor unităților administrativ-teritoriale (UAT). Totuși, ținând cont de actualul mediu politic, există un risc iminent de politizare a acestor reforme pentru câștiguri politice imediate, care ar putea submina eficacitatea lor pe termen lung.

Prognoză

- Politica fiscală pentru anul 2011 a rămas în parametrii stabiliți în 2010, cu excepția majorării cu 50% a accizelor pentru alcool și tutun. Astfel, nu se prevăd schimbări majore în structura veniturilor din 2011, în timp ce creșterea veniturilor nu va depăși rata de creștere din 2010;
- Evoluțiile din primele 5 luni ale anului 2011 nu au scos la iveală semne majore ce ar împiedica menținerea nivelului deficitului bugetar în limitele stabilite (1.9% din PIB). Oricum, estimările conservatoare ale Expert-Grup pentru deficitul bugetar sunt de aproximativ 2,3% din PIB la sfârșit de an.

Recomandări de politici

- În 2010, ponderea cheltuielilor bugetare în PIB a fost de aproximativ 41%. Considerăm că principalele criterii care justifică nivelul cheltuielilor publice sunt capacitatea de a gestiona sectorul public și măsura în care acestea contribuie la dezvoltarea societății. Conform acestor criterii, sectorul public din Moldova este destul de extins. Resursele disponibile nu sunt suficiente pentru a menține serviciile și infrastructura publică, fără a mai vorbi de dezvoltarea acestora. Astfel, Guvernul ar trebui să pună în aplicare măsuri privind optimizarea dimensiunii sectorului public;

- ❑ Reformele deja începute, care vizează utilizarea eficientă a resurselor publice prin creșterea capacității de management și de control, sunt absolut necesare. Introducerea auditului de performanță reprezintă un pas important în această direcție. În același timp, MF trebuie să dezvolte instrumentele necesare pentru evaluarea și auto-evaluarea organelor publice cu privire la rezultatele obținute și utilizarea resurselor. De asemenea, organele/autoritățile publice trebuie să publice rapoarte obligatorii și detaliate privind utilizarea resurselor publice. Toate aceste acțiuni sunt fundamentale și fără ele există riscul ca restul reformelor să eșueze sau să fie mai puțin eficiente;
- ❑ Asistența socială ar trebui să fie mai bine direcționată și bazată pe sistemele de asistență financiară în bază de testări veniturilor („means-tested”). Nivelul ridicat al salariilor nedeclarate reprezintă un impediment important, și este obligatoriu să se ia măsuri pentru a reduce și elimina acest fenomen negativ. Totodată, acesta este un proces pe termen lung. Prin urmare, este necesar să se elaboreze măsuri complexe, adecvate pentru mediul actual, asigurându-se astfel o distribuție echitabilă a fondurilor sociale pentru cei cu nevoi reale;
- ❑ Este esențial să se analizeze impactul politicii fiscale actuale a impozitelor directe joase (impozite imobiliare și pe venit), și să se evalueze dacă obiectivele inițiale au fost atinse, precum și factorii care au determinat rezultatul. Această analiză ar trebui luată în considerare la elaborarea politicii fiscale pe termen lung, care va avea drept scop realizarea unui buget echilibrat în contextul reformei descentralizării locale și imperativelor de dezvoltare economică;
- ❑ Impozitul pe venit plătit de persoanele fizice în bugetele unităților administrativ-teritoriale (UAT) în care își au reședința companiile separă contribuabilul de locul efectiv de utilizare a serviciilor publice furnizate de autoritățile publice locale din zona de reședință a persoanei respective. Totodată, acest lucru creează diferențe nejustificate ale nivelului veniturilor între UAT. Considerăm că persoanele fizice ar trebui să plătească impozit pe venit la bugetul local în funcție de locul lor de reședință, și nu de cel al companiei. Această măsură este necesară și justificată în special prin prisma reintroducerii impozitului pe venitul agenților economici.

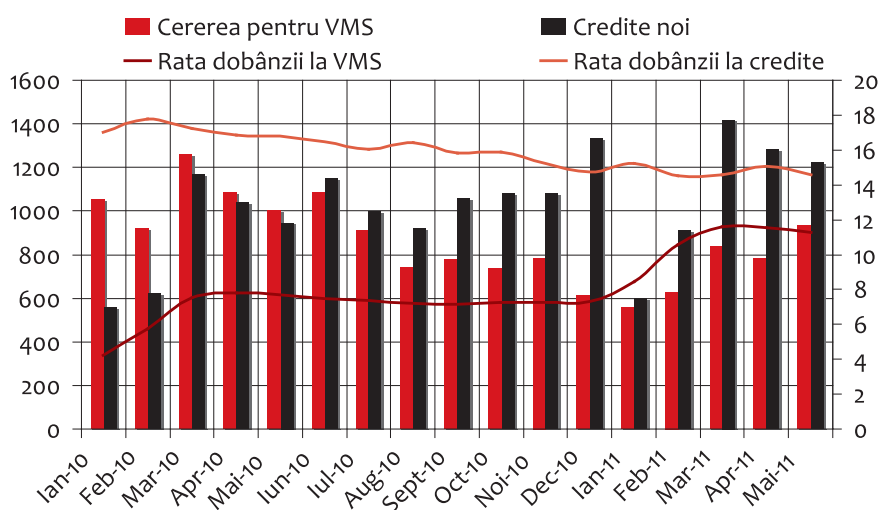
13. Sectorul financiar

0 îmbunătățire treptată, dar o cale lungă până la redresarea deplină

De la adăpost sigur la căutare de profituri

Pe fondul unei creșteri economice sănătoase și a îmbunătățirii anticipărilor macroeconomice, băncile comerciale trec gradual de la creditarea Guvernului la creditarea economiei reale. Astfel, în primele cinci luni ale anului 2011, cererea pentru hârtii de valoare de stat a scăzut cu aproximativ 30% f-a-p, în paralel cu o revigorare solidă a creditării firmelor și gospodăriilor casnice (+25,4% în valută națională și +29,4% în valută străină). Această tendință a fost impulsionată de scăderea constantă a costului creditelor, care a stimulat cererea pentru credite bancare. Mai mult decât atât, dobânzile mai mari plătite pentru hârtiile de valoare de stat, în rezultatul înăsprii politicii monetare, nu au frânat avântul băncilor care nu mai doresc să stea la adăpost. Această înclinație spre risc confirmă din nou încrederea băncilor în perspectivele redresării economice. Figura 26 relevă un fapt important - o diminuare clară a primelor de risc, deoarece diferența dintre ratele dobânzilor pentru credite și cele pentru hârtiile de valoare de stat s-a înjumătățit de la începutul anului curent (de la 6,76 p.p. până la 3,32 p.p.). Considerăm că acest lucru este de bun augur pentru revigorarea în continuare a creditării.

Figura 26. Cererea băncilor pentru hârtii de valoare de stat și credite noi în valută națională, mil. lei (stânga) și ratele dobânzilor pentru hârtii de valoare de stat și credite, % (dreapta)

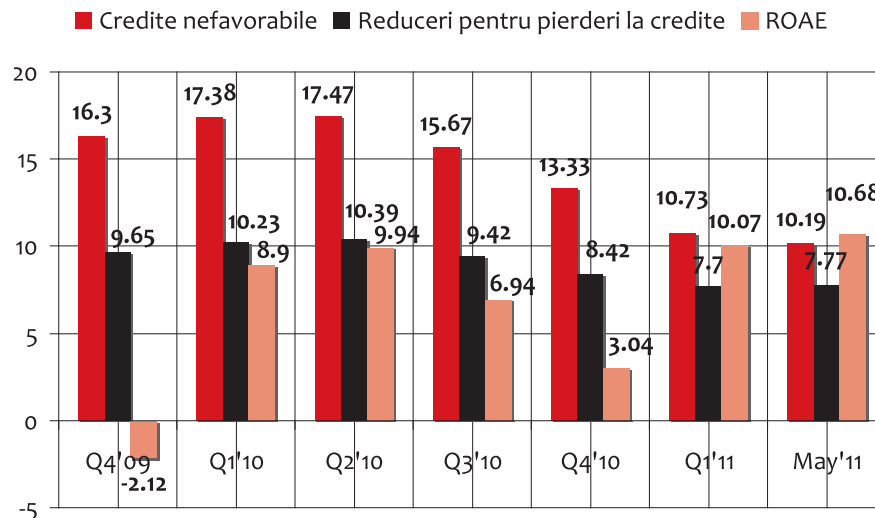

Sursa: BNM;

Această expansiune evidentă a creditării a îmbunătățit semnificativ situația financiară generală din sectorul bancar. Astfel, majoritatea băncilor comerciale au reușit să-și amelioreze bilanțurile și calitatea portofoliilor de credite, ceea ce a influențat pozitiv rentabilitatea. În plus, ponderea rezervelor pentru pierderi la credite în volumul total al creditelor bancare a scăzut. Aceasta relevă îmbunătățirea structurii portofoliului de credite și reducerea poverii celor neperformante asupra activității bancare (Figura 27). Există încă câteva bănci problematice cu rentabilitate negativă care au mai puțin succes în gestionarea activelor toxice. Totuși, problemele respective par a fi tem-

porare, deoarece sub monitorizarea vigilență a BNM aceste bănci, într-o perspectivă pe termen scurt, s-ar putea încadra în tendința generală.

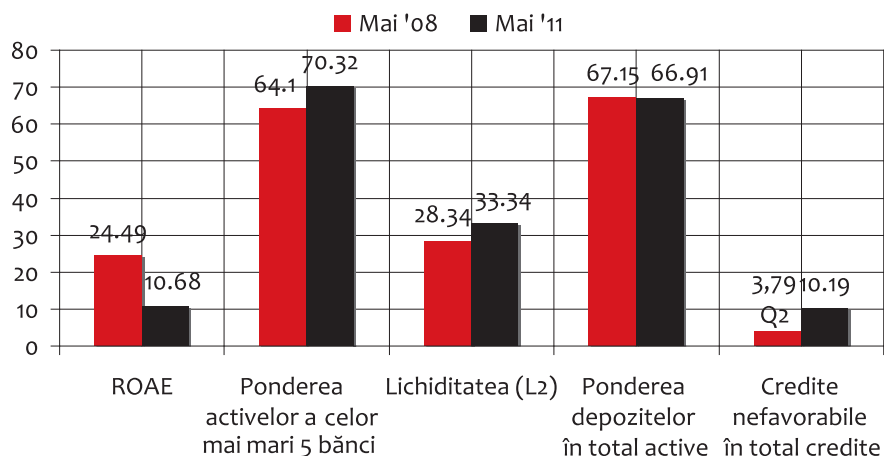
Figura 27. Ponderea creditelor neperformante și a rezervelor pentru pierderi din credite în volumul total al creditelor bancare și rentabilitatea medie a capitalului propriu (ROAE), %

Sursa: BNM;

În pofida semnelor de redresare, sectorul bancar este departe de situația de până la criză, datorită persistenței unor probleme structurale majore. Astfel, ponderea creditelor neperformante în totalul portofoliilor de credite este de peste trei ori mai mare, ilustrând o calitate mai redusă a activelor bancare; rentabilitatea este de peste 2 ori mai mică, în timp ce concentrarea pieței rămâne mult mai mare (Figura 28).

Figura 28. Principali indicatori ai sectorului bancar, %

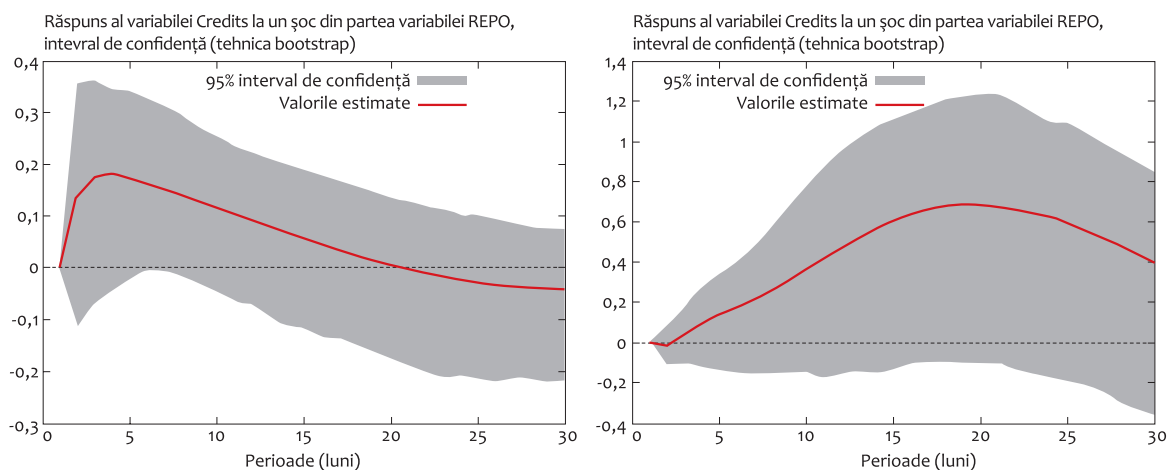
Sursa: BNM;

Băncile comerciale sunt abundente în număr, rămânând totuși destul de precaute în activitatea de creditare. Această atitudine se reflectă în indicatorii înalți de lichiditate, care sunt mai mari decât înainte de criză și care afectează profitabilitatea. Astfel, cei mai importanți beneficiari ai recente revigorări a creditării sunt marile companii, cu istorii de creditare adecvate și piețe de desfacere stabile și diversificate. Dimpotrivă, băncile rămân reticente cu privire la creditarea între-

prinderilor mici și mijlocii pentru care problema accesului limitat la credite este deja cronică. O altă deficiență crucială ține de eficiența scăzută a activității bancare. Din 2010, eficiența variază în jurul valorii de 160 de puncte, în timp ce la sfârșitul anului 2008 era de 187,6 puncte¹. Este de menționat că eficiența sectorului bancar din Republica Moldova este printre cele mai scăzute din regiune și reprezintă unul dintre principalii factori care explică costurile înalte de creditare².

Ca urmare a redresării economice robuste și a creșterii presiunilor inflaționiste din partea cererii, BNM își reevaluează caracterul acomodativ al politicii monetare prin creșterea ratei de bază și a normei rezervelor obligatorii.

Figura 29. Impactul simulat al unei creșteri cu 1 p.p. a ratei REPO asupra ratei dobânzii pentru credite și ponderea creditelor neperformante în totalul creditelor bancare, model valorii la risc (VAR)

Sursa: Calculele Expert-Grup;

Estimările empirice ale Expert-Grup arată că această înăspritare a politicii monetare are un impact minor asupra situației financiare din sistemul bancar (Figura 29). Astfel, datorită abundenței de lichidități, o creștere cu 1 p.p. a ratei REPO va duce peste 3 luni la o creștere a costului creditelor cu până la 0,2 p.p., dar, foarte curând, acest efect dispare. Impactul asupra calității activelor băncilor, aproximat de ponderea creditelor neperformante în totalul portofoliilor bancare, este mult mai semnificativ și persistent. Cu toate acestea, efectul maxim ar putea fi observat peste circa 20 de luni - o perioadă suficientă pentru ca băncile comerciale să-și echilibreze bilanțurile pentru a atenua acest șoc.

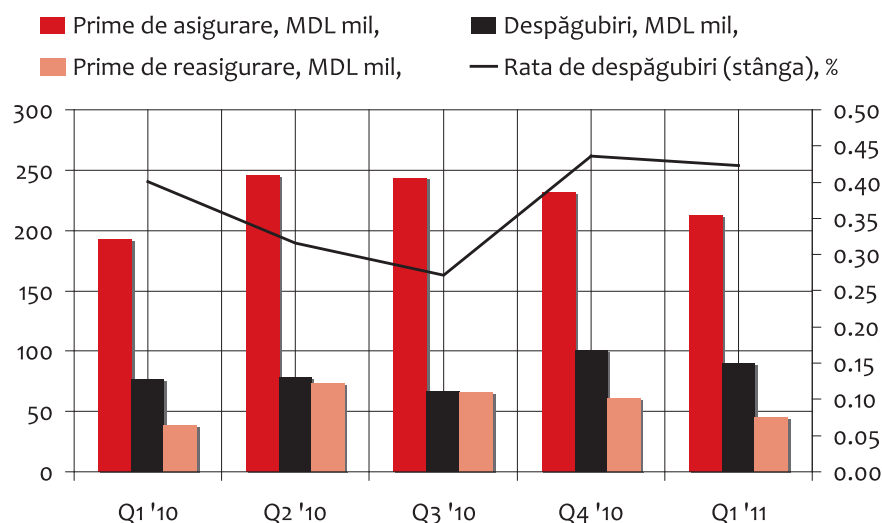
Sectorul asigurărilor: o redresare modestă, dar sigură

Redresarea economică s-a reflectat și în sectorul asigurărilor, dar într-o măsură mai mică. Astfel, în T1'11 valoarea totală a primelor de asigurare încasate a crescut cu 10,1%, în timp ce daunele acoperite - cu 16,3% f-a-p (Figura 30). Ca urmare, rata despăgubirilor a crescut la 42,3% (în mai 2010 aceasta a fost de 40%). Acest lucru este de bun augur pentru consolidarea în continuare a încrederii agenților economici în companiile de asigurări - cel mai important factor pentru dezvoltarea sănătoasă pe termen lung a acestui sector. În același timp, valoarea primelor încasate ca urmare a riscurilor reasigurate a crescut cu 16,8%. Având în vedere faptul că cele mai multe dintre aceste riscuri sunt legate de asigurarea clădirilor împotriva calamităților naturale, o astfel de creștere vizibilă poate fi explicată creșterea tentativă din sectorul imobiliar și activitatea generală de investiții.

¹(venit financiar net + venit nefinanciar)/cheltuieli nefinanciare

² Lupusor A., "De ce costul creditelor este ridicat în Moldova?", Expert-Grup, 2011

Figura 30. Principalii indicatori ai sectorului asigurărilor

Sursa: BNM;

Ca și în anul precedent, principalul motor al acestui sector este asigurarea obligatorie (de răspundere civilă a conducătorilor auto față de terți) și asigurarea cvasi-obligatorie CASCO (necesară în cazul contractelor de leasing și alte forme de finanțare). După T1'11, ponderea acestor produse de asigurare în totalul asigurărilor generale a fost de 75%. Prin urmare, redresarea lentă a sectorului asigurărilor se explică în principal printr-o creștere modestă înregistrată pe piața auto, în timp ce problema încrederii publicului în sectorul dat încă persistă.

Proгноză

- Sistemul bancar se va înviora și mai mult, pe măsură ce redresarea economică va continua în ritm rapid și perspectivele de investiții se vor îmbunătăți. Eventualele încercări ale BNM de a înăspri politica monetară vor avea un impact limitat asupra creditării, din cauza abundenței de lichidități ale băncilor comerciale și marjelor bancare relativ ridicate;
- Este posibil ca ratele dobânzilor să rămână la nivelul minim istoric actual până la sfârșitul anului 2011. În cazul în care nu apar noi șocuri inflaționiste și nivelul prețurilor ajunge la intervalul țintă, băncile comerciale ar putea să scadă ușor ratele dobânzilor de creditare, ca urmare a reducerii primelor de risc și a inflației reduse din 2012.

Recomandări de politici

- Banca Națională ar trebui să continue supravegherea atentă a celor mai problematice bănci comerciale în încercările lor de a-și ajusta bilanțurile. În plus, BNM ar trebui să fie destul de vigilentă pentru a ține sub control expansiunea actuală a activității de creditare și a împiedica escaladarea presiunilor inflaționiste. Prin urmare, BNM ar trebui să examineze posibilitatea înăsprii treptate a politicii monetare pentru o mai bună ancorare a previziunilor inflaționiste;
- Factorii de decizie ar trebui să abordeze în mod eficient alte aspecte structurale care mențin reticența băncilor comerciale cu privire la creditare, cum ar fi durata prea mare a executării gajului și lipsa unor modalități extra-judiciare de soluționare a acestor probleme, sistemul judiciar ineficient și activitatea lentă a birourilor de credit. În plus, factorii de decizie ar trebui să fie conștienți de faptul că situația economică și, în special, situația politică instabilă din prezent sunt alte cauze de încetinire a dezvoltării sănătoase a întregului sistem financiar.

14. Comerțul exterior

Din nou în ascensiune ...

Redresarea comerțului exterior nu numai că a continuat, ci chiar s-a consolidat în prima jumătate a anului 2011 (Figura 31). În perioada ianuarie-mai 2011, atât exporturile, cât și importurile au depășit nivelurile istorice din 2008. Ratele de creștere sunt uimitoare: 63,2% și respectiv 47,3%. Aceste rate sunt impresionante și la nivel global și regional: exporturile globale au crescut cu 22,3% în T1'11, iar exporturile în țările UE și CSI au crescut cu 18,6% și respectiv cu 28%¹.

Redresarea comerțului la nivel mondial și regional este, fără îndoială, unul din factorii cheie din spatele expansiunii exporturilor moldovenești. Într-adevăr, datele arată că exporturile au crescut mai mult sau mai puțin uniform în cadrul direcțiilor geografice: UE (+67,1%), CSI (+61,2%) și „alte țări” (+52,9%). În plus, creșterea exporturilor pe anumite categorii de produse, cum ar fi produsele alimentare, grăsimile și uleiurile, încălțăminte reprezintă, în mare parte, tot o redresare. Cu toate acestea, există câteva sectoare relativ noi, cum ar fi „mașini și echipamente”, în care expansiunea este deplină. Cu alte cuvinte, creșterea exporturilor este determinată în mod continuu de dinamica redresării, dar și de unele modificări structurale temporare, exemplificate prin creșterea exporturilor în sectoarele netradiționale.

Din punct de vedere al țărilor de destinație, UE și-a recucerit o parte din cotă, absorbind 50,2% din totalul exporturilor Republicii Moldova. Piețele din statele CSI dețin o cotă de 38,2%, iar piețele terțe dețin 11,6%. Această dinamică semnalează revenirea la tendința de până la criză de creștere semnificativă a exportului către UE și, într-o măsură mai mică, către CSI. Exporturile către piețele terțe sunt, aparent, în regres, dacă avem în vedere datele din luna mai. În viitor, datele anuale vor oferi o bază mai cuprinzătoare pentru analiză.

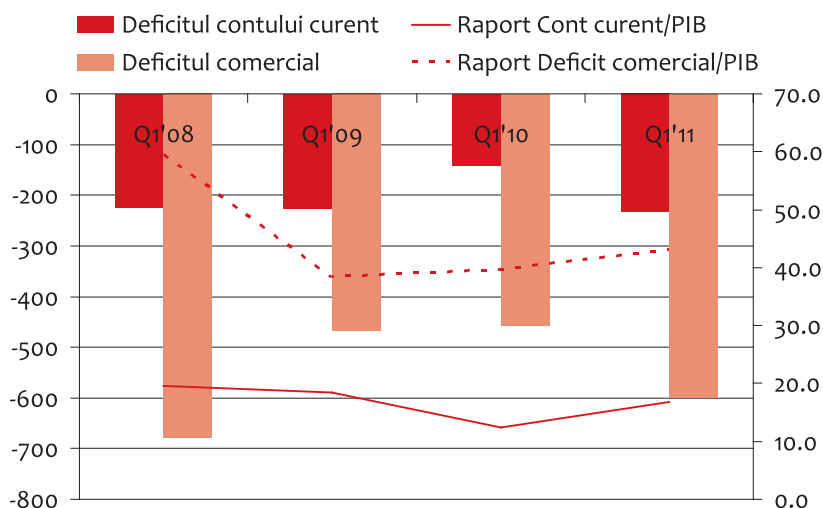
În privința importurilor, factorii de creștere sunt deja cunoscuți. În primul rând, remitențele în creștere continuă să alimenteze cererea internă, ceea ce se reflectă în cele mai multe dintre categoriile de importuri. În al doilea rând, redresarea lanțurilor de producție tradiționale și a celor emergente duce la majorarea importurilor de factori de producție. În al treilea rând, creșterea prețurilor combustibililor stimulează și importurile.

Expansiunea mai rapidă a exporturilor nu ar trebui să eclipseze faptul că balanța comercială s-a înrăutățit. În perioada ianuarie-aprilie 2011, deficitul a crescut cu 32,2% f-a-p, ajungând la 865,9 milioane USD. În plus, raportul dintre deficitul contului curent și PIB a crescut din nou în T1'11 f-a-p (Figura 31), evidențiind deficiențele care stau la baza dezvoltării economice: creșterea bazată pe consum, nivelul scăzut al producției și competitivității companiilor locale. Această tendință reflectă succesul limitat și problemele tranziției către un nou model de creștere economică, pe care Guvernul Republicii Moldova îl dorește cu ardoare.

Situația în domeniul comerțului cu servicii este ceva mai bună. Comerțul cu servicii a continuat să se redreseze în T1'11, iar deficitul comercial a scăzut în comparație anuală, de la 20,72 la 18,01 mil. USD. Aceste evoluții pozitive sunt determinate în principal de câștigurile înregistrate de exporturile din sectoarele comunicațiilor și al tehnologiilor informaționale. Expansiunea exporturilor

de servicii IT este deosebit de spectaculoasă și indică potențialul de creștere existent în acest sector¹.

Figura 31. Evoluția trimestrială a contului curent și a deficitului comercial (bunuri și servicii) fa-p, în valori absolute, mil. USD (scara din stânga) și rata din PIB, % (scara din dreapta).

Sursa: BNS, BNM, calculele Expert-Grup

Proгноză

- Expansiunea comerțului exterior va continua, deși există anumite riscuri care ar putea determina o diminuare. Mediul extern va rămâne moderat favorabil, cu scăderea cererii în țările dezvoltate. În special ritmul lent de creștere economică înregistrat în UE ar putea afecta negativ exporturile Republicii Moldova. Alte riscuri ar putea apărea din cauza prețurilor ridicate la energie, care ar putea submina competitivitatea companiilor din Moldova. În cele din urmă, prețurile ridicate ale produselor alimentare pot reprezenta un factor pe care exportatorii agricoli din Republica Moldova ar trebui să îl valorifice;
- Constrângerile critice față de creșterea economică vor reprezenta factori-cheie, care pot determina încetinirea ritmului de creștere a exporturilor în S2'11. Infrastructura precară, costurile logistice ridicate, povara administrativă înaltă și capitalul uman subdezvoltat nu au fost abordate în mod corespunzător de către actualul guvern și vor submina creșterea producției și perspectivele de creștere economică pe termen lung. Cu potențialul de recuperare aproape epuizat, economia va avea nevoie de resurse noi pentru creștere, obținute prin intermediul exporturilor de bunuri și servicii. În general, în S2'11 ne putem aștepta o sporire chiar mai mare a exporturilor și importurilor, cu rate de creștere anuale variind între 20 și 25% până la sfârșitul anului 2011, atât pentru exporturi, cât și pentru importuri;
- Ritmul lent de creștere economică din anumite state ale UE ar putea afecta negativ perspectivele emigranților moldoveni aflați la muncă peste hotare. Reducerea cererii de forță de muncă poate afecta negativ fluxul remitențelor și, astfel, restrânge creșterea cererii interne. Cu toate acestea, având în vedere natura contra-ciclică a remitențelor și elasticitatea scăzută a cererii de forță de muncă în sectoarele unde activează emigranții, redresarea nivelului remitențelor ar trebui să fie suficient de solidă pentru a sprijini cererea internă;

¹ A se vedea și "Moldova după criza globală: Promovarea competitivității și creșterii partajate", Banca Mondială, aprilie 2011.

- Cu toate acestea, creșterea economică lentă și restrângerea piețelor forței de muncă din multe state ale UE ar putea avea repercusiuni nedorite în domeniul politicilor. Acest fapt poate duce la rigidizarea poziției de negociere a UE privind ALSAC și liberalizarea vizelor, precum și la politici de imigrare mai restrictive, creând riscuri pentru expansiunea comerțului. În schimb, progresele înregistrate în procesul de negociere a ALSAC pot stimula reforme importante și debloca potențialul de creștere din sectoarele „capturate”, ca urmare a efectelor rezultate din reformele instituționale asociate cu ALSAC.

Recomandări de politici

- Tranziția la noul model de creștere economică va necesita o schimbare de politici în modul de abordare a dezvoltării de către Guvern. În centrul acestor politici ar trebui să se afle demontarea constrângerilor critice din calea creșterii economice. Multe dintre aceste constrângeri necesită eforturi susținute pe termen mediu și lung, cum ar fi dezvoltarea capitalului uman. Altele, cum ar fi diminuarea poverii administrative, reducerea costurilor logistice, facilitarea punerii în aplicare a standardelor și normelor europene și, mai presus de toate, îmbunătățirea infrastructurii rutiere, ar trebui să fie urmate cu fermitate în viitorul apropiat;
- Schimbarea centrului de greutate care se observă la scara economiei mondiale a dus deja la unele schimbări în comerțul exterior al Republicii Moldova. Aceste schimbări urmează să se amplifice în viitor. Guvernul Republicii Moldova ar trebui să adopte o abordare pro-activă, să se concentreze pe promovarea intereselor de afaceri ale țării și să caute nișe de piață în afara UE și CSI. În acest context, reiterăm necesitatea unei diplomații comerciale coerente și a unor agenții sectoriale orizontale/public-private eficiente, care să promoveze exporturile și să atragă know-how;
- Deoarece Comisia Europeană a fost înputernicită să înceapă negocierile privind ALSAC cu Republica Moldova, atât Guvernul, cât și companiile trebuie să discute și să elaboreze urgent pozițiile privind interesele țării în diverse sectoare economice. Urgența acestui proces derivă nu numai din importanța sectoarelor în sine, dar și din amploarea efectelor pe care acesta le va avea asupra întreprinderilor din Moldova, având în vedere rezistența anumitor grupuri de interese și lipsa de competență în administrația publică.

15. Piețele globale

0 redresare neuniformă la nivel mondial

Economia mondială: o creștere pe mai multe niveluri ...

Creșterea economică mondială a continuat să manifeste tendințele cunoscute deja: țări dezvoltate aflate în general în stagnare și economii emergente dinamice. Pe de o parte, redresarea SUA pare mult mai lentă decât se preconiza, cu cifre ridicate ale șomajului și deficitului bugetar. La rândul lor, perspectivele economice ale UE au fost continuu afectate de problema datoriei suverane, în timp ce revenirea a rămas firavă în cele mai multe părți ale zonei euro. Pe de altă parte, economiile emergente au luat-o înaintea, dând semne de supraîncălzire. În plus, schimbarea centrului de greutate economică pare să fie asociată cu o oarecare redistribuire a influențelor geopolitice. China, în special, a început să joace un rol tot mai important de ceva timp (a se vedea, de exemplu, negocierile purtate ca parte a conferinței G20, conferințele de la Copenhaga și Cancun privind schimbările climatice, runda de la Doha a negocierilor din cadrul OMC, etc.) și pare pregătită să ia parte la soluționarea crizei datoriilor suverane din zona euro (atât în calitate de cumpărător al datoriei, cât și ca participant la un eventual proces de privatizare). Deci, în timp ce economia mondială a crescut cu 4,3% în T1'11 f-a-p (Tabelul 3), această creștere sănătoasă nu trebuie să ascundă discrepanțele în creștere dintre majoritatea statelor dezvoltate (aflate în stagnare și împovărate de datorii) și economiile emergente (dinamice, dar foarte dependente de cererea externă). În acest sens, modalitatea, ordonată sau dezordonată, de corectare a acestor dezechilibre va afecta enorm viitorul creșterii economice mondiale.

Tabelul 3. Proiecții selectate din Perspectivele economiei mondiale, schimbări anuale în %

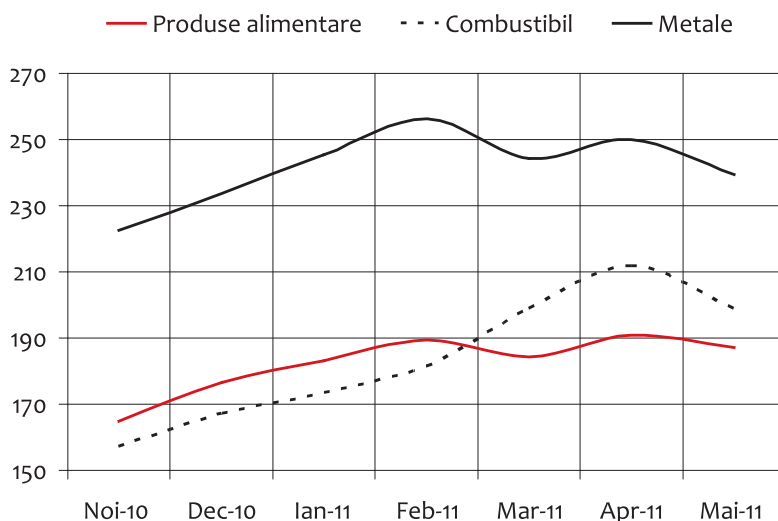
Grupare economică / zonă geografică	2010	2011	2012
Producția mondială	5,1	4,3	4,5
Economiile avansate	3,0	2,2	2,6
<i>Statele Unite ale Americii</i>	2,9	2,5	2,7
<i>Zona euro</i>	1,8	2,0	1,7
<i>Germania</i>	3,5	3,2	2,0
<i>Italia</i>	1,3	1,0	1,3
Economii emergente și în curs de dezvoltare	7,4	6,6	6,4
<i>Europa Centrală și de Est</i>	4,5	5,3	3,2
<i>România</i>	-1,3	1,5	4,4
<i>Polonia</i>	3,8	3,8	3,6
CSI	4,6	5,1	4,7
<i>Rusia</i>	4,0	4,8	4,5
<i>Ucraina</i>	4,2	4,5	4,9
State în curs de dezvoltare din Asia	9,6	8,4	8,4

Sursa: Actualizare OMC, iunie 2011, FMI.

Piețele materiilor prime: o redresare volatilă

Situația de pe piețele materiilor prime a rămas extrem de volatilă (Figura 32). T1'11 s-a caracterizat prin creșterea prețurilor aproape la toate categoriile de mărfuri. Prețul petrolului a atins la un moment dat nivelul de 125 USD pe baril (Brent), provocând panică pe piețe și în rândul consumatorilor. Apoi, prețurilor materiilor prime s-au stabilizat. Volatilitatea generală ascendentă a prețului petrolului este determinată de cererea puternică din economiile emergente, de cotația slabă a dolarului și de instabilitatea geopolitică. La rândul său, prețul ridicat al petrolului a favorizat nivelul ridicat al prețurilor la produsele alimentare. Prețurile produselor alimentare mai sunt afectate atât de tendințe fundamentale (creșterea cererii și dietele cu nivel ridicat de calorii, pe măsură ce oamenii devin mai bogați, schimbarea destinației terenurilor agricole în scopuri energetice, stagnarea investițiilor în domeniul cercetării agricole și reducerea rezervelor de apă din anumite țări), cât și speculative (din ce în ce mai mult, alimentele sunt considerate drept investiții). Aceste tendințe au avut deja un impact descurajator pentru Moldova, la fel cum creșterea prețurilor combustibililor a afectat companiile și consumatorii. În același timp, deși consumatorii din Moldova simt creșterea prețurilor la produsele alimentare, se pare că agricultorii de aici nu au fost în măsură să valorifice această tendință în mod corespunzător.

Figura 32. Evoluția principalilor indici ai materiilor prime, noiembrie 2010 - mai 2011.

Descriere: Indicele prețurilor pentru materii prime metale include indicii prețurilor la cupru, aluminiu, minereu de fier, staniu, nichel, zinc, plumb și uraniu; indicele materiilor prime carburanți (energie) include indicii prețurilor la țiței (petrol), gaze naturale și cărbune; indicele prețurilor materiilor prime alimentare include indicii prețurilor la cereale, uleiuri vegetale, carne, fructe de mare, zahăr, banane și portocale; 2005 = 100.

Sursa: FMI

Prognoză

- ❑ Riscurile care stau la baza economiei mondiale pot reduce în mod semnificativ perspectivele de creștere economică și stabilitate macroeconomică ale Republicii Moldova. În 2011, redresarea celor mai multe dintre economiile avansate va rămâne lentă, însă, pe termen mediu, riscurile pentru creșterea economică globală ar putea crește. Unii specialiști¹, prevăd cu mare probabilitate apariția unei „furtuni financiare perfecte” prin

¹ A se vedea “Roubini says ‘Perfect Storm’ May Threaten Global Economy”, Bloomberg, 13 iunie 2011, <http://www.bloomberg.com/news/2011-06-11/china-economy-at-risk-of-hard-landing-after-2013-nouriel-roubini-says.html>.

anul 2013. Dificultățile fiscale din Statele Unite, încetinirea creșterii economice în China, restructurarea datoriilor în Europa și stagnarea economică din Japonia pot converge pentru a da naștere la această furtună. În afară de acest scenariu apocaliptic, creșterea economică în general anemică este și ea o probabilitate. Cel din urmă aspect pledează din nou pentru consolidarea legăturilor comerciale cu principalele economii emergente, în cazul Moldovei, îndeosebi China și Turcia;

- În cazul în care creșterea economică mondială urmează modelele actuale, prețurile principalelor materii prime vor rămâne ridicate și volatile. Cererea intensă din partea economiilor emergente va susține un preț ridicat al petrolului, în timp ce instabilitatea politică din Orientul Mijlociu va persista cu siguranță, dacă nu chiar va spori de acum încolo. Aceasta, împreună cu volatilitatea continuă de pe FOREX, vor susține, cel puțin, prețurile materiilor prime la nivelurile actuale.

Recomandări de politici

- Una dintre provocările politice cheie va fi păstrarea „visului european” al Republicii Moldova, odată cu încercarea de a valorifica evoluțiile dinamice de pe piețele din afara Europei. Într-adevăr, inițierea de reforme instituționale asociate cu procesul de integrare europeană va fi extrem de importantă. Cu toate acestea, criza actuală din zona euro și eventuala remodelare a UE ar putea afecta în cele din urmă perspectivele Republicii Moldova sau entuziasmul față de acest demers. Guvernul ar trebui să privească spre viitor, să nu utilizeze integrarea europeană ca remediu universal în politica internă și nici să nu creeze așteptări exuberante în această privință;
- Deoarece dezechilibrele globale rămân în mare măsură nerezolvate și majoritatea țărilor dezvoltate se confruntă cu constrângeri bugetare semnificative, centrul de greutate economică va continua să se deplaseze spre piețele emergente. Fie că dorim, fie că nu, acest efect va influența în cele din urmă procesul de elaborare a politicilor din Republica Moldova. Pe termen lung, succesul economiilor emergente ar putea determina o regândire a politicii economice în Republica Moldova, inclusiv a rolului pe care statul poate sau ar trebui să îl joace în dezvoltarea economică;
- Prețurile ridicate și volatile ale materiilor prime ar trebui să impulsioneze reformele care vizează competitivitatea diferitelor sectoare ale economiei moldovenești. Mai precis, trebuie pus accent (din nou) pe eficiența energetică, atât la nivel de companie, cât și de gospodărie, precum și pe stimularea creșterii productivității în industria agroalimentară. Deoarece creșterea prețurilor la combustibili și alimente a afectat grav atât companiile, cât și populația, trebuie asigurată transparența și fiabilitatea procesului de calculare a tarifelor, trebuie îmbunătățite rețelele sociale, puse în aplicare normele concurenței și eliminate grupurile de interese.

Despre Expert-Grup

Cine suntem

EXPERT-GRUP este un centru analitic de referință în domeniul cercetărilor economice în Republica Moldova. EXPERT-GRUP este membru al rețelei de institute analitice și asociații de politici publice PASOS (eng. Policy Association for an Open Society), care cuprinde 39 de centre analitice din 27 de țări din Europa Centrală și de Est și Asia Centrală.

Misiunea noastră

Misiunea Centrului EXPERT-GRUP este de a contribui plenar la dezvoltarea economică, politică și socială și la avansarea competitivității internaționale a Republicii Moldova. Tindem spre realizarea acestei misiuni prin prestarea unor servicii analitice de cea mai înaltă calitate și promovarea unor modele eficiente, transparente și inovatoare în procesul de politică economică și socială.

Activitățile centrului

- ☐ Oferim utilizatorilor analize pertinente și operative asupra politicilor economice și sociale;
- ☐ Asistăm și consultăm guvernul central și autoritățile publice locale în procesul decizional și de elaborare a politicilor;
- ☐ Promovăm soluții de dezvoltare și modele de politici inovatoare;

Ariile de specializare

- ☐ Strategii anti-sărăcie;
- ☐ Macroeconomie și sisteme economice;
- ☐ Economia globală și relații economice internaționale;
- ☐ Economia integrării europene;
- ☐ Politici monetare și fiscale;
- ☐ Economia muncii, management și cultura de afaceri;
- ☐ Comportamentul consumatorului;
- ☐ Economie industrială și agricolă;
- ☐ Economia educației și sănătății.

Detalii de contact

- ☐ adresa: MD-2012, str. Columna, 133, oficiul 1, Chișinău, Republica Moldova;
- ☐ telefon: +37322 93-00-14, +37322 21-15-99, fax +37322 21-15-99;
- ☐ e-mail: info@expert-grup.org;
- ☐ web: www.expert-grup.org.